

**OPETUSSUUNNITELMAN
PERUSTEISTA ARVIOINTIIN**
**Musiikin perusteiden opetus Kuopion
konservatorion musiikkiopistotasolla**

Iia Linnainmaa

**Pedagoginen opinnäytetyö
Huhtikuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

10.4.2008

Tekijä(t) LINNAINMAA, Iia	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö 5 op	
	Sivumäärä 50 s. + 2 liitettä	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISTA ARVIOINTIIN. Musiikin perusteiden opetus Kuopion konservatorion musiikkiopistotasolla.		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja Tuija Rautio, Hanna Turunen		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Opetushallitus vahvisti Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 6.8.2002. Ne pohjautuvat konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja niihin sisältyy merkittäviä uudistuksia. Siksi jokaisen laajan oppimäärän mukaista musiikin opetusta antavan oppilaitoksen oli laadittava uusi oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma ja otettava se käyttöön viimeistään 1.8.2004. Tässä pedagogisessa opinnäytetyössä esitellään vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteisiin sisältyvät uudistukset pääpiirteissään. Tärkeimmät uudistukset koskevat opetuksen tavoitteita, opiskeluilmapiiriä ja arviointia. Opetussuunnitelman perusteisiin sisältyy myös terminologisia uudistuksia. Tutkielmassa syvennytään tarkemmin musiikkiopistotason yleisten aineiden, musiikin perusteiden, opetukseen. Opinnäytetyössä kuvataan myös Kuopion konservatorion musiikkiopistotason arviointikriteerien laatimisprosessi viitenä kronologisesti etenevänä askeleena sekä kerrotaan uudistusten vaikutuksista käytännön opetustyöhön. Kuopion konservatoriossa uudet opetussuunnitelmat ovat tuoneet muutoksia erityisesti musiikin perusteiden opetukseen musiikkiopistotasolla.		
Avainsanat (asiasanat) musiikkioppilaitokset, opetussuunnitelmat, opetussuunnitelman perusteet, arviointi, arviointikriteerit, musiikin perusteet, musiikinteoria, säveltapailu, harmoniaoppi, sointuoppi, Kuopion konservatorio		
Muut tiedot Tämä tutkielma on samanaikaisesti sekä Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun pedagoginen opinnäytetyö että Savonia-ammattikorkeakoulun Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemiaan opinnäytetyö.		

Author(s) LINNAINMAA, Iia	Type of Publication Pedagogical Bachelor's Thesis (5 ECTS credits)	
	Pages 50 pages + 2 appendices	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title FROM NATIONAL CORE CURRICULUM TO EVALUATION. Teaching of the Basics of Music at Music Institute Level at the Kuopio Conservatoire		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) Tuija Rautio, Hanna Turunen		
Assigned by		
Abstract Finnish National Board of Education confirmed the National Core Curriculum for the extended syllabus of music in the Basic Education of Arts on Aug 6, 2002. The Core curriculum is based on constructive concept of learning and includes significant reforms. Therefore each music institute which provides music education according to the extended syllabus had to compile a local curriculum by August 1, 2004. This thesis introduces the main characteristics of the reforms included in the new Core Curriculum of 2002. The most significant reforms concern the aims of music education, evaluation and atmosphere of learning environment. The Core Curriculum also introduces terminological renewals. This study concentrates in teaching of theoretical and solfeggio subjects, i.e. the Basics of Music, according to the new terminology, at music institute level. This pedagogical thesis also describes the process of compiling evaluation criteria for the music institute level of the Kuopio Conservatoire. The process is presented as five chronological steps advancing from the National Core Curriculum to the evaluation criteria. The impact of the reforms on practical teaching work is also described. The new curriculum has led to changes mainly in teaching of the Basics of Music at music institute level of the Kuopio Conservatoire.		
Keywords music institutes, curriculum, National Core Curriculum, evaluation, evaluation criteria, basics of music, music theory, solfeggio, harmony, the Kuopio Conservatoire		
Miscellaneous This thesis is simultaneously the thesis of pedagogical studies for the Teacher Education College of Jyväskylä University of Applied Sciences and the Bachelor's Thesis for Kuopio Academy of Music and Dance of Savonia University of Applied Sciences.		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	4
2	OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN ETENEMINEN KUOPION KONSERVATORIOSSA.....	6
	2.1 Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman laatiminen	6
	2.2 Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman tehtävät	8
	2.3 Musiikin perusteiden arvioinnin kirjaaminen musiikkiopistotasolla.....	9
3	2002 OPS-PERUSTEIDEN TÄRKEIMMÄT UUDISTUKSET.....	11
	3.1 Oppimiskäsitys	11
	3.2 Terminologia.....	14
	3.3 Arviointi.....	15
	3.3.1 Arvioinnin tehtävät.....	15
	3.3.2 Suomen musiikkioppilaitosten liiton asema arviointikriteereiden määrittelyssä.....	17
4	VIISI ASKELTA 2002 OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISTA MUSIIKKIOPISTOTASON ARVIOINTIKRITEEREIHIN.....	18
	4.1 I ASKEL: Mitä 2002 OPS-perusteet sanovat opetuksesta?	18
	4.1.1 Musiikin laajan oppimäärän tehtävä, arvot ja yleiset tavoitteet.....	18
	4.1.2 Keskeisimmät tavoitteet ja sisällöt musiikkiopistotasolla.....	19
	4.2 II ASKEL: Sisältöjen pohdinta.....	20
	4.3 III ASKEL: Sisältöjen jakaminen oppiaineiksi.....	21
	4.3.1 Uudet oppiainejaot musiikkiopistotasolla	21
	4.3.2 Kuinka tähän sisältöuudistukseen päädyttiin?.....	23
	4.4 IV ASKEL: Arvioinnista ja tenttijärjestelyistä päättäminen	24
	4.4.1 Mitä 2002 OPS-perusteet sanovat päättösuoritusten ja muiden suoritusten arvioinnista?.....	24
	4.4.2 Yleistä arvioinnista ja arviointimenetelmistä	24
	4.4.3 Itsearviointi	29
	4.4.4 Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusohjeet 2005.....	30
	4.4.5 Musiikin perusteet 5 ja 6.....	32
	4.4.6 Musiikin perusteet 7.....	33
	4.4.7 Musiikin perusteet 8.....	34
	4.5 V ASKEL: Arviointikriteerien kirjaaminen	35
	4.5.1 Arviointikriteerien laatimisprosessi	35
	4.5.2 Kuopion konservatorion arviointikriteerien vertailu SML:n tasosuoritusohjeisiin	35

5	UUDISTUSTEN JÄLKEEN: KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA OPETUSTYÖSTÄ MUSIIKKIOPISTOTASOLLA	38
5.1	Integroinnin vaikutus oppiainejakoihin, oppisisältöihin, työtapoihin ja opetusmateriaaleihin.....	38
5.2	Oppikurssien tenttijärjestelyt, suoritukset ja arviointi.....	41
5.3	Opettajan työnkuvan muutos.....	42
5.4	Suoritusten hyväksilukeminen muissa oppilaitoksissa.....	44
6	POHDINTAA	46
	LÄHTEET.....	48
	LIITTEET.....	50

1 JOHDANTO

Opetushallitus vahvisti Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetus-
suunnitelman perusteet 6.8.2002 (tästä eteenpäin 2002 OPS-perusteet), ja ne oli mää-
rätty kaikkia koulutuksen järjestäjiä sitoviksi 1.8.2004 alkaen¹. Laajan oppimäärän mu-
kaista musiikin perusopetusta järjestetään pääasiassa joko kunnallisissa musiikki-
oppilaitoksissa tai ministeriöltä opetuksen järjestämisluvan saaneissa musiikkioppi-
laitoksissa. Opetusta annetaan kolmella tasolla: varhaisiän musiikkikasvatus, musiikin
perustaso ja musiikkiopistotaso.² Laajan oppimäärän mukainen musiikin opetus tähtää
hyvän musiikkisuhteen syntymiseen, mutta on samalla tavoitteellista ja antaa myös
valmiuksia ammattiopintoihin³.

Uudet opetussuunnitelman perusteet aiheuttivat mittavan opetussuunnitelmatyön Suo-
men musiikkioppilaitoskentässä. Monissa oppilaitoksissa tämä vuosia kestänyt opetus-
suunnitelmatyö käynnistyi jo ennen kuin 2002 OPS-perusteet vahvistettiin lopullisessa
muodossaan. Oppilaitosten oli laadittava paitsi omat opetussuunnitelmansa, myös uu-
sien OPS-perusteiden edellyttämät uudistuneiden arvosana-asteikkojen mukaiset arvi-
ointikriteeristöt.

Vuoden 2002 OPS-perusteet koskevat sekä instrumenttiopetusta että yleisten aineiden
opetusta. Oppilaitoksissa laadittiin instrumenttikohtaiset tasosuoritusohjeet ja arviointi-
kriteerit. Mutta siinä missä huilunsoitto on uusienkin opetussuunnitelmien mukaisesti
nimeltään huilunsoittoa, ovat yleisten aineiden nimitykset uudistuneet; aineryhmää ni-
mitetään *musiikin perusteiksi*.

Se, missä määrin uuden otsikon *musiikin perusteet* alle sijoittuvat oppisisällöt, opetus-
menetelmät, suoritukset ja arviointi ovat uudistuneet, on suuresti oppilaitoskohtaista.
Joissakin oppilaitoksissa on säilytetty mahdollisimman paljon vanhaa ja uudistukset

¹ Opetushallitus 2002, 3.

² Opetushallitus 2007.

³ Opetushallitus 2002, 6.

ovat saattaneet jäädä lähes kosmeettisiksi. Toisissa oppilaitoksissa on taas lähdetty radikaalien uudistusten tielle. Kuopion konservatorio sijoittuneessa väliläisasteeseen; musiikin perustasolla yleisten aineiden oppiainejaot eivät ole merkittävästi muuttuneet, mutta sisältöihin on tehty pieniä muutoksia. Musiikkiopistotasolla muutokset sen sijaan ovat olleet perusteellisia. Tästä johtuen siirtyminen uuteen opetussuunnitelmaan on tapahtunut käytännössä asteittain, joten vanhan opetussuunnitelman mukaisella ainejaolla opiskelunsa aloittaneet oppilaat ovat suorittaneet opintonsa loppuun vanhan oppiainejaon mukaisesti. Vaikka uudet opetussuunnitelmat otettiin Kuopion konservatoriossa käyttöön säädetyllä aikataululla mukaisesti, on opistotason arviointikriteerejä viimeistelty vielä kevään 2007 aikana.

Tämän tutkielman kirjoittaja toimii Kuopion konservatoriossa musiikin perusteiden opettajana niin musiikin perustasolla kuin musiikkiopistotasollakin. Kirjoittaja on osallistunut aktiivisesti opetussuunnitelmatyöhön erityisesti musiikin perusteiden osalta. Opinnäytetyön tavoitteena on syventyä vuoden 2002 Opetussuunnitelman perusteiden tärkeimpiin uudistuksiin ja kuvata prosessia, jonka tuloksena syntyivät Kuopion konservatorion musiikkiopistotason arviointikriteerit musiikin perusteiden oppiaineryhmää varten. Arviointikriteerien laatimisprosessi on tässä työssä kuvattu viitenä kronologisesti etenevänä askeleena, jotka alkavat 2002 Opetussuunnitelman perusteista ja päättyvät musiikkiopistotason arviointikriteereiden kirjaamiseen. Laaditut arviointikriteerit sekä musiikkiopistotason oppisisällöt ovat tämän opinnäytetyön liitteinä.

Opinnäytetyössä käytetyistä lähdemateriaaleista merkittävin on Opetushallituksen lakiteksti vuodelta 2002, *Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet*. Lisäksi lähteenä on käytetty pääasiassa musiikkikasvatusta, oppimiskäsityksiä ja opetussuunnitelmatyötä käsitteleviä teoksia sekä internetsivustoja.

Tämä tutkielma on Savonia-ammattikorkeakoulun Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemiaan aikuisten tutkintoon johtavan koulutuksen opinnäytetyö sekä samanaikaisesti Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun pedagoginen opinnäytetyö. Tämä käytännön työelämän tarpeista lähtenyt tutkielma tarjoaa lukijalle tilaisuuden saada yleiskuva vuoden 2002 OPS-perusteiden keskeisimmistä uudistuksista musiikkioppilaitoksissa sekä perehdyttää erityisesti musiikin perusteiden opetuksesta kiinnostuneen lukijan opetussuunnitelmauudistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin käytännön opetustyössä.

2 OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN ETENEMINEN KUOPION KONSERVATORIOSSA

2.1 Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman laatiminen

Opetushallituksen asettama työryhmä alkoi valmistella uusia opetussuunnitelman perusteita taiteen perusopetuksen musiikin laajaa oppimäärää varten vuonna 2001. Opetussuunnitelman perusteet valmistuivat vuoden 2002 loppupuolella, ja oppilaitoksille jäi vajaat kaksi vuotta aikaa laatia omat opetussuunnitelmansa ja ottaa ne hyväksytyinä käyttöön 1.8.2004 mennessä.⁴

Kuopion konservatorion rehtori Anna-Elina Lavaste oli mukana opetussuunnitelman perusteita valmisteleivassa työryhmässä sihteerinä⁵. Osittain tästä johtuen Kuopion konservatorion opetussuunnitelmatyö käynnistyi jo hyvissä ajoin ennen määräajan umpeutumista, jo ennen kuin opetussuunnitelman perusteet oli lopullisessa muodossaan julkaistu⁶. Oppilaitoksessa oli näin ollen etukäteen tiedossa myös se, kuinka mittava ja monitahoinen tämä opetussuunnitelmatyö tulisi olemaan. Kuopion konservatorio on yksi Suomen suurimmista laajan oppimäärän mukaista musiikin perusopetusta antavista musiikkioppilaitoksista. Toisen asteen ammattikoulutus mukaan luettuna ja valtionosuustunteina mitattuna Kuopion konservatorio on Suomen suurin musiikkioppilaitos⁷. Opettajakunta on siis suurilukuinen, tällä hetkellä konservatoriossa työskentelee n. 100 opettajaa⁸ ja vuonna 2002 opetussuunnitelmatyötä käynnistettäessä opettajia oli vieläkin enemmän. Koko opetushenkilöstön saaminen mukaan opetussuunnitelmatyöhön aineyryhmittäin vaati systemaattisuutta ja organisoimista. Rehtorin tavoitteet opetushenkilöstön laajaan sitouttamiseen opetussuunnitelmatyöskentelyyn olivat mm:

- jokainen opettaja joutuu tekemisiin ops-työn kanssa ja pohtii edes vähän siihen liittyviä asioita

⁴ Kopra 2003, 3.

⁵ Lavaste 2004, 4.

⁶ Emt, 8.

⁷ Luomanen 2008a. [Sähköpostiviesti]

⁸ Luomanen 2008b. [Puhelinkeskustelu]

- jokainen opettaja tietää, mistä uudistuksessa on kysymys ja tuntee uuden ops:n sisällön
- opettajakunta ymmärtää opetussuunnitelman olevan oppilaitoksen työn kehittämisen tärkein väline ja myös yksi opettajan työvälineistä
- oppilaitoksessa käydään aitoa arvokeskustelua ja kehitetään samalla pedagogisen keskustelun kulttuuria⁹

Koko opettajakunnalle opetussuunnitelmatyön etenemistä ja tuloksia esiteltiin 5 kertaa seminaareissa kevätlukukauden 2002 ja syyslukukauden 2004 välillä. Syyslukukaudella 2002 valittiin 7:ää eri aineryhmää edustavan opettajan ops-työryhmä. Työryhmän tehtävänä oli valmistella Kuopion konservatorion opetussuunnitelmaa. Työryhmä esitti prosessin eri vaiheissa opetussuunnitelmaan liittyviä kysymyksiä ainekollegioille pohdittavaksi. Ainekollegioiden antamien kirjallisten vastausten perusteella työryhmä laati rehtorin johdolla luonnoksen opetussuunnitelmatekstiksi. Opettajakunnalla oli tilaisuus kommentoida luonnosta seminaareissa ja opettajaneuvoston kokouksissa.¹⁰

Kuopion konservatorion uusi opetussuunnitelma esiteltiin opettajakunnalle huhtikuussa ja hyväksyttiin johtokunnassa kesäkuussa 2004¹¹. Oppilasarvioinnin osalta opetussuunnitelma jäi vielä tuossa vaiheessa keskeneräiseksi, ja oppilasarviointiin olikin odotettavissa lisäohjeita Opetushallituksen asettamalta työryhmältä¹². Kuopion konservatorion opetussuunnitelmaa on sittemmin täydennetty instrumentti- ja yhteismusisointitaitojen arvioinnin osalta Opetushallituksen työryhmän laatiman ehdotuksen mukaisesti. Musiikin perusteita koskevia arviointiohjeita työryhmä ei kuitenkaan käsitellyt, joten ne on laadittu Kuopion konservatoriossa musiikin perusteiden opettajien ja rehtorin yhteistyönä. Uusimmat musiikkiopistotasoa koskevat arviointikriteerit valmistuivat keväällä 2007.

⁹ Lavaste 2004, 10.

¹⁰ Emt, 8, 10.

¹¹ Emt, 8.

¹² Emt, 2.

2.2 Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman tehtävät

2002 OPS-perusteissa määritellään oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman tehtävät laajasti. Opetussuunnitelman tulee kuvata sekä oppilaitoksen sisäistä toimintaa että kytkeä oppilaitos ulkopuolisiin sidosryhmiin:

Opetussuunnitelma on keskeisin ja tärkein väline oppilaitoksen opetustyön kehittämisessä. Opetussuunnitelmassa otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet ja valmiudet, musiikillisen kulttuuriperinnön siirtäminen, musiikkielämän kansalliset ja kansainväliset muutokset ja kehittämistarpeet, musiikkialan ammattikoulutuksen lähtötaasovaatimukset sekä oppilaitoksen ja sen toimintaympäristön omaleimaisuus.¹³

Yllä olevan kuvauksen mukaisesti opetussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- oppilaitoksen toiminta-ajatus
- oppilaitoksen arvot, oppimiskäsitys, oppimisympäristö ja työtavat
- opetuksen tarjonta
- opetuksen tavoitteet ja sisällöt
- opetusjärjestelyt
- opiskeluaika
- suoritettavat kurssit, niiden tavoitteet ja sisällöt
- oppilasarviointi
- muualla suoritettujen opintojen hyväksilukeminen
- todistusten sisältö
- oppilaaksi ottaminen
- yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö muiden tahojen kanssa
- oman alueen kulttuuripalvelujen tuottaminen
- oppilaitoksen itsearviointi¹⁴

Kuopion konservatorion opetussuunnitelma otettiin käyttöön määräyksen mukaisesti 1.8.2004. Valtakunnallisen perustetyöryhmän sihteerinä rehtori Lavaste oli perehtynyt syvästi opetussuunnitelman perusteisiin. Tämän ansiosta Kuopion konservatoriolle saatiin opetussuunnitelma, joka noudattaa sekä 2002 OPS-perusteiden henkeä että kir-

¹³ Opetushallitus 2002, 15.

¹⁴ Eml.

jainta. Lisäksi opetussuunnitelma on täydentynyt sitä mukaa kun puutteita on havaittu.

Rehtori Lavaste onkin kuvannut opetussuunnitelmatyötä seuraavasti:

Opetussuunnitelmatyötä voisi verrata spiraaliin, jossa näennäisesti kierretään ympyrää ja tullaan yhä uudelleen samaan kohtaan. Samalla kuitenkin edetään tasolta toiselle ja opitaan koko ajan jotakin uutta. Spiraalilla ei ole päätepistettä, mutta ei sitä tarvitakaan. Opetussuunnitelmatyössä tärkeintä ei ole päämäärä, vaan liike.¹⁵

Tässä kuvastuu myös vuoden 2002 OPS-perusteiden henki: arviointi käsitetään hyvin laajasti, ei pelkästään oppilasarviointina, vaan koko oppilaitoksen toimintaan vaikuttavana prosessina, organisaation itsearviointina. Sen tulos näkyy jatkuvana oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman kehittämistyönä.¹⁶

2.3 Musiikin perusteiden arvioinnin kirjaaminen musiikkiopistotasolla

Opetussuunnitelmauudistuksen vaatima työmäärä on yllättänyt laajuudellaan opetussuunnitelmatyöhön osallistuneet. Kuitenkin ajoittain löytyy osa-alueita, joita ei ole vielä kirjattu, joista puuttuu lomakkeita tai joiden yksityiskohtaisista työskentelymenetelmistä ei ole sovittu. Erityisesti tämä koskee musiikkiopistotasoa, jossa tehtiin mittava oppisisältöjen uudelleen ryhmittely oppiaineiksi Musiikin perusteet 5, 6, 7 ja 8. Ensimmäiset vuodet kuuluivat vielä erityisjärjestelyjen merkeissä, kunnes vanhan opetussuunnitelman mukaan opintonsa aloittaneiden suoritukset saatiin päätökseen. Vasta nyt, kun on menossa neljäs lukuvuosi uusien opetussuunnitelmien mukaisessa järjestelmässä, joudutaan konkreettisella tasolla miettimään oppilasarvioinnin käytännön järjestelyjä musiikkiopistotason päättösuorituksissa.

Musiikin perusteiden opetussuunnitelmaa laadittaessa on noudatettu rehtorimme yleisohjetta asiasta: opetussuunnitelmatason dokumentit on laadittava siten, että ne ovat riittävän väljiä, jotta tarvittaessa mahdollistuu esimerkiksi oppiaineiden sisältöjen uudelleen ryhmittely. Oppiaineiden sisällöt ja esimerkiksi suoritusten käytännön järjestelyt eivät siis saa olla ”kiveen hakattuja”. Kokeiluihin suhtaudutaan myönteisesti, kunhan ne toteutetaan opetussuunnitelman määrittämässä puitteissa. Itse opetussuunnitelman on

¹⁵ Lavaste 2004, 2.

¹⁶ Kopra 2003, 5.

sen sijaan tarkoitus olla pysyvä, koska sen muuttaminen on suuri prosessi. Opetussuunnitelma sisältää myös arviointikriteerit, jotka määrittävät päättösuoritustason.

Musiikkiopistotason arviointikriteerien laadintaa on kuvattu luvussa 4.

3 2002 OPS-PERUSTEIDEN TÄRKEIMMÄT UUDISTUKSET

3.1 Oppimiskäsitys

Suomalaista ja länsimaista koulumaailmaa on pitkään leimannut *behavioristinen oppimiskäsitys*. Sen perinteet ovat vahvat myös musiikkioppilaitoskentässä. Behaviorismin mukainen käsitys oppimisesta perustuu ajatukseen, että oppiminen on tiedon siirtämistä. Oppiminen nähdään ärsyke-reaktiokytkentöjen muodostumisena, jota voidaan säädellä vahvistamisella¹⁷. Oppilas voidaan myös nähdä tyhjäksi tauluksi (*tabula rasa*), johon opettaja piirtää jälkiään¹⁸. Behaviorismin periaatteiden mukaan järjestetyssä opetuksessa on havaittavissa seuraavat vaiheet:

- asetetaan käyttäytymistavoitteet
- jaetaan oppimateriaali osakomponentteihin.
- määritetään sopivat käyttäytymisen vahvistajat
- opetus toteutetaan edeten vaihe vaiheelta
- arvioidaan tulokset¹⁹

Mikään yksittäinen oppimiskäsitys voi tuskin kuitenkaan olla kokonaan hyvä tai huono, nykyaikainen tai ajastaan jäljessä oleva. Kirjassaan *Musiikkipedagogiikan teoriaa ja käytäntöä* Anttila näkee sijansa behavioristisen oppimiskäsityksen mukaiselle pedagogiselle ajattelulle vielä tänä päivänäkin esimerkiksi yksinkertaisten faktojen tai taitojen opettamisessa. Musiikin alalta tällaisina hän mainitsee esimerkiksi asteikkosoiton ja sävellajien tai intervallien oppimisen.²⁰ Behavioristiseen oppimiskäsitykseen liittyy kiinteästi oppimistulosten määrällinen arviointi²¹.

¹⁷ Tynjälä 1999, 29.

¹⁸ Anttila 2004, 24.

¹⁹ Tynjälä 1999, 30.

²⁰ Anttila 2004, 25.

²¹ Tynjälä 1999, 31.

OPS 2002 pohjautuu *konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen*. Tätä termiä eivät 2002 OPS-perusteet tosin suoranaisesti mainitse, mutta oppimiskäsitystä kuvataan sivulla 7 seuraavasti:

Opetus pohjautuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen on aktiivinen ja tavoitteellinen prosessi, johon yksilöllisten ominaisuuksien ja motivaation lisäksi vaikuttaa opiskeluympäristö. Opetuksessa otetaan huomioon, että oppilas valikoi ulkomaailmasta tulevaa informaatiota aiemman tietorakenteensa perustalta, jäsentää sitä aikaisempien taitojensa ja tietojensa pohjalta ja rakentaa näin kuvaa maailmasta ja itsestään tämän maailman osana. Vuorovaikutuksellisenä ja tilannesidonnaisena musiikin oppiminen liittyy olennaisesti siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen tilanteeseen, jossa se tapahtuu.

Opetuksessa otetaan huomioon, että oppiminen on seurausta oppilaan omasta toiminnasta. Opettajalla on siten keskeinen merkitys sekä oppilaan opiskelutaitojen että opiskeluympäristön kehittämisessä sellaiseksi, että se mahdollistaa erilaisten oppilaiden edistymisen. Oppimisen säätelemisessä on tärkeää, että oppilas oppii tarkkailemaan omaa opiskeluaan ja oppimistaan tiedostaen niihin sisältyvät vahvuudet ja heikkoudet.

Konstruktivistinen oppimiskäsitys juontaa juurensa monesta eri lähteestä, ja sillä on useita suuntauksia²². Se pohjautuu kognitiiviseen psykologiaan, joka alkoi 1900-luvun puolivälin tienoilla tutkia, mitä yksilön mielessä oppimistilanteissa tapahtuu²³. Yhteistä konstruktivistisen oppimiskäsityksen eri suuntauksille on se, millä tavoin ne käsittävät tiedon. Oppijan rooli nähdään passiivisen tiedon vastaanottajan sijasta aktiivisena tiedon rakentajana, konstruoijana.

Konstruktivismiin pääsuuntauokset ovat Piaget'n ajattelusta alkunsa saanut *yksilökeskeinen eli radikaali konstruktivismi* sekä sosiaalisen ympäristön ja yhteisön roolia korostava *sosiokonstruktivismi*²⁴. Konstruktivismiin eri suuntausten mukaan tieto voi olla joko yksilön itsensä tai yhdessä yhteisönsä kanssa rakentamaa. Uusi tieto pohjautuu aiemmin opittuun ja oppiminen aiheuttaa oppijassa mielen tietorakenteiden (skeemojen) laadullista muuttumista, tiedon käsittelytaitojen lisääntymistä sekä niitä ohjaavien meta-kognitiivisten taitojen kehittymistä.²⁵

Konstruktivistinen oppimiskäsitys kulkee 2002 OPS-perusteissa läpi linjan ja vaikuttaa opetussuunnitelman kaikkiin tasoihin ja sitä myötä myös musiikin opettamiseen ja opis-

²² Tynjälä 1999, 37.

²³ Anttila & Juvonen 2002, 89.

²⁴ Anttila 2004, 27-28.

²⁵ Emt, 26.

keluun. Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen pohjautuen 2002 OPS-perusteet raa-
mittavat myös oppimisympäristön: korostetaan sitä, että opetuksessa on huomioitava
erilaiset oppimis-, työskentely- ja arviointitavat. Erityisesti painotetaan, että oppimisen
tulee tapahtua myönteisessä ilmapiirissä.²⁶ Tähän liittyen Anttila tuo kirjassaan *Musiik-
kiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä* esille myös humanistisen ihmiskäsityksen ja
sen pedagogiseen opetusnäkemykseen kuuluvan opetustilanteiden läheisen ja myönteis-
en ilmapiirin, jonka merkitys opiskelumotivaatiolle ja oppimiselle on keskeinen²⁷.

Ilmapiirin myönteisyys liittyy kiinteästi siihen, että taiteen perusopetuksen tehtäväksi
halutaan yhä enemmän nähdä paitsi musiikin ammattilaisten, myös musiikin elinikäis-
ten harrastajien kasvattaminen. Musiikkiharrastus voi opintojen jälkeen jatkua soittami-
sena, laulamisenä tai aktiivisena musiikin kuunteluna. Myös tulevan konserttiyleisön
kasvattaminen on tärkeää. Musiikinopetus tulee siis toteuttaa sellaisessa hengessä, että
jokainen oppija voi löytää omat, itselleen tärkeät musiikin osa-alueet ja kehittyä niissä,
eivätkä liiallinen kaavamaisuus tai liian tiukat vaatimukset opintojen aikataulun suhteen
lannista hänen motivaatiotaan.

Tänä päivänä kuitenkin monissa yhteyksissä törmätään siihen ongelmaan, että nuoret
vaativat vapaa-ajan toiminnaltaan viihteellisyyttä. Harrastusta jaksetaan ylläpitää niin
kauan, kuin se on hauskaa ja viihdyttävää, mutta kun harrastus alkaa tuntua liian työ-
läältä tai vaativalta, se helposti vaihdetaan uuteen harrastukseen. Musiikinopiskelun
tavoitteellisuus ja sosiaaliset aspektit on kuitenkin painokkaasti kirjattu jo 2002 OPS-
perusteiden ensimmäiseen lukuun, eikä tavoitteellinen musiikinopiskelu voi näin ollen
olla pelkkää puuhastelua ja hauskaa viihdettä oppilaille.

Anttila on kirjassaan *Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä* todennut, ettei
tunneilla viihtymisen pitä olla oppilaille itsetarkoitus, koska hän yleensä kuitenkin tu-
lee tunnille oppimisen vuoksi. Mutta kannustava ilmapiiri, myönteinen palaute ja oppi-
laan kehitystasoon nähden sopiva vaatimustaso auttavat oppilasta sitoutumaan opiske-
luunsa.²⁸

²⁶ Opetushallitus 2002, 7.

²⁷ Anttila 2004, 33.

²⁸ Emt, 109.

Tavoitteellisuuden ja myönteisen ilmapiirin välimaastosta löytyy se alue, jolla jokainen musiikinopiskelija voi itse asettaa yksilölliset tavoitteensa oppilaitoksen opetussuunnitelman määrittelemissä puitteissa: yhtäaikaaisesti kehittyä harrastuksensa parissa sekä nauttia työnsä tuloksista.

3.2 Terminologia

2002 OPS-perusteet ovat tuoneet mukanaan joukon terminologisia uudistuksia. Osa uusista termeistä on laadittu ilmeisesti tukemaan opetussuunnitelmauudistuksen henkeä ja tähdentämään sitä, että asioita on katsottava uusin silmin. Tällaisena uudistuksena voidaan pitää esimerkiksi sitä, että musiikin teoria- ja säveltapailuaineita ja musiikkitietoa kutsutaan nykyisin nimellä *musiikin perusteet*. Tässä on takana tietoinen pyrkimys päästä eroon sanasta musiikinteoria ainakin perustasolla. Teoria-sanalla on siinä määrin historiallista painolastia, että se on haluttu jättää syrjään ja korvata oppiaineryhmän nimellä, joka on käytännönläheisempi. Toki on muistettava, että oppilaitokset saavat itse rakentaa oppiainekokonaisuutensa haluamallaan tavalla ja myös nimetä oppiaineet haluamallaan tavalla. Mutta 2002 OPS-perusteiden laatijoiden viesti on kuitenkin selkeä: ei teoriaa, vaan käytäntöä!

2002 OPS-perusteet kuvaavat musiikin laajan oppimäärän mukaiset tasot, jotka ovat *varhaisiän musiikkikasvatus*, *musiikin perustaso* (aiemmin perustaso, musiikkikoulu) ja *musiikkiopistotasotaso* (aiemmin musiikkiopistoaste). Lisäksi oppilaitoksen on mahdollista antaa *aikuisopetusta* sekä *yksilöllistettyä opetusta*. 2002 OPS-perusteet määrittelevät eri tasot ensinnäkin opiskelijoiden iän mukaan: ”Perus- ja musiikkiopistotason opetus on tarkoitettu pääasiallisesti kouluikäisille lapsille ja nuorille”. Toiseksi tasot määritetään myös opetukseen käytettävien aikojen kautta (45 minuutin oppitunteina): perustasolla annettavan instrumenttitaitojen ja yhteismusisoinnin opetuksen kokonaismäärä on 385 tuntia sekä tämän lisäksi opetetaan musiikin perusteita 280 tuntia. Musiikkiopistotasolla tuntimäärät ovat seuraavat: instrumenttitaidot ja yhteismusisointi 390 tuntia ja musiikin perusteet 245 tuntia.²⁹ Varhaisiän musiikkikasvatuksesta ja aikuisopetuksesta päättäminen jätetään 2002 OPS-perusteissa oppilaitoksen oman opetussuunnitelman tehtäväksi. Kolmanneksi eri tasot määrittyvät sisältöalueiden kuvauksista käsin. Uudistuksia on

²⁹ Opetushallitus 2002, 8.

tullut erityisesti musiikin perusteiden sisältöalueisiin. Uudet sisältöalueet niin musiikin perustasolla kuin musiikkiopistotasollakin ovat musiikin luku- ja kirjoitustaito, musiikin hahmottaminen ja musiikin historian ja tyylien tuntemus³⁰. Sisältöalueiden lisäksi kuvaillaan osaamistaso, joka oppilaan tulisi päättösuorituksen saadakseen saavuttaa.

2002 OPS-perusteet toivat terminologisia uudistuksia myös kurssisuoritusten nimityksiin. Aiemmat peruskurssin 3/3-kurssisuoritukset ovat korvautuneet numeerisesti arvioitavalla musiikin perustason *päättösuorituksella*. Peruskurssin suoritukset 1/3 ja 2/3 ovat puolestaan *muuta suorituksia*. Myös musiikkiopistotason opinnot arvioidaan vastaavalla päättösuorituksella. Oppilaitosten omaan harkintaan on jätetty se, miten muita kuin päättösuorituksia halutaan kirjata ja arvioida.

Suorituksesta ei enää tule antaa arvosanaa *hylätty*, vaan oppilas täydentää suoritustaan niin kauan, kunnes se hyväksytään. Suoritus voi siis käytännön tasolla olla *kesken* tai *uusittava*. Tämä ajattelu juontaa oppilaslähtöisestä näkökohdasta, joka on instrumenttiopetuksesta jo hyvinkin tuttu: oppilas saa opetukseen aikaa oman henkilökohtaisen tarpeensa ja edellytystensä mukaisesti. Myös musiikin perusteiden suoritukset voivat valmistua siinä aikataulussa, kuin oppilaan tavoitteet ja edellytykset sallivat.

3.3 Arviointi

3.3.1 Arvioinnin tehtävät

Arvioinnin uudistamisessa myös musiikkioppilaitoksissa on tavoitteena siirtyä noudattamaan valtakunnallista linjaa: uudistuva arviointi pohjautuu tavoitteenasetteluun ja oppimiskäsitykseen. Arvioinnin ohjaava tehtävä korostuu.³¹ 2002 OPS-perusteista nousee esille se, että oppilaitoksia rohkaistaan oppilaslähtöiseen arviointityöhön. Tärkeimmälle sijalle on nostettu arvioinnin ja asetettujen tavoitteiden välinen suhde. Toinen pääpainopiste on oppilaan hyvän itsetunnon kehittyminen, jota arvioinnin tulee tukea. Kolmantena tärkeänä seikkana mainitaan arvioinnin monimuotoisuus eli erilaiset palauteen antamisen tavat.

³⁰ Opetushallitus 2002, 9.

³¹ Lavaste 2004, 6.

Erikseen on huomattava, että oppilaiden rohkaiseminen itsearviointiin on 2002 OPS-perusteissa kuitattu melko lyhyesti: ”*Monipuoliseen, jatkuvaan arviointiin sisältyy... ohjausta itsearviointiin*”. Tämän voi tulkita niin, että oppilaita on ohjattava itsearviointiin, mutta tarkemmin ei määritellä sitä, kuinka itsearviointi huomioidaan esimerkiksi päättösuoritusten arvosanoissa. Kuopion konservatoriossa onkin käyty vilkasta keskustelua siitä, kuinka paljon oppilaan oma arvio osaamisestaan voi vaikuttaa lopulliseen arvosanaan ja toisaalta siitä, kuinka realistisia ovat oppilaiden arviot omasta osaamisestaan. Instrumenttiopetuksen päättösuoritusarvioinnissa Kuopion konservatoriossa on vuodesta 2006 lähtien ollut käytössä oppilaan ja opettajan yhteinen oppimisprosessin itsearviointi. Tämä itsearviointi otetaan huomioon myös päättösuorituksen arvosanaa annettaessa. Sillä tosin voi olla vain arvosanaa korottava vaikutus.³²

2002 OPS-perusteissa sanotaan, että arvioinnin tulee tukea oppilaan hyvän itsetunnon kehittymistä³³. Ehkä olisi syytä kuitenkin pohtia, olisiko arvokkaampaa, että arviointi tukisi oppilaan *itsetuntemuksen* kehittymistä ennemmin kuin *hyvän itsetunnon* kehittymistä. Oma arvonsa on silläkin, että oppilaalla on realistinen käsitys omista taidoistaan ja kehittymisestään opinnoissa. Myös silloin, kun arvioinnin on tarkoitus tukea hyvän itsetunnon kehittymistä, on sen oltava rehellistä ja totuudenmukaista. Aina silloin tällöin on tilanteita, joissa oppilaan suoritus ei olekaan kehumisen arvoinen. Tällöin vaaditaan arvioitsijalta suurta taitoa ja psykologista silmää asettaa sanansa siten, että hän osaa antaa realistisen arvioinnin, kuitenkin myönteisessä hengessä.

Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen pohjautuva arviointi ei periaatteellisella tasolla sisällä oppilaiden vertailua tai paremmuusjärjestykseen laittamista. Onkin syytä pohtia, miksi 2002 OPS-perusteissa kuitenkin määrätään, että päättösuoritukset on arvioitava numeroarvioinnilla 1 - 5. Mitä tarkoitusperiä tällainen numeroarviointi palvelee ja kuinka sitä voidaan perustella opetussuunnitelman perusteissa, jotka muutoin monipuolisesti noudattavat konstruktivistisen oppimiskäsityksen periaatteita? Tosin on huomattava, että 2002 OPS-perusteiden mukaan päättösuorituksen numeroarviointi ei ole ainoa arvioinnin tapa, vaan arviointi eri muodoissaan seuraa oppilasta koko opintojen ajan. Myös Anttila on kiinnittänyt huomiota numeroarvioinnin ja konstruktivistisen oppimiskäsityksen väliseen ristiriitaan 2002 OPS-perusteissa. Hänen näkemyksensä mukaan päättö-

³² Lavaste 2008. [Keskustelu]

³³ Opetushallitus 2002, 12.

distukset numeroarvosanoineen heijastavat tutkinto- ja suorituskeskeistä, ulkoiseen motivaatioon perustuvaa käsitystä ihanteellisesta opiskelusta.³⁴

3.3.2 Suomen musiikkioppilaitosten liiton asema arviointikriteereiden määrittelyssä

Suomen musiikkioppilaitosten liitto (SML) on 1980-luvulta alkaen julkaissut valtakunnallisia kurssitutkintovaatimuksia³⁵. Vaikka musiikkioppilaitosten toimintaa onkin ohjattu virallisesti lailla ja asetuksilla, on SML käytännössä luonut opetuksen yleiset standardit juuri kurssitutkintovaatimustensa avulla³⁶. Jurvasen (2005) mukaan näyttääkin siltä, että SML:n tutkintovaatimukset ovat ohjanneet opetusta musiikkioppilaitoksissa opetussuunnitelman tapaan³⁷. Yhtenäisten kurssitutkintovaatimusten noudattaminen on johtanut siihen, että kaikkien oppilaiden opinnot ovat sujuneet kutakuinkin saman kaavan mukaisesti.

Lainsäädäntö ei kuitenkaan tällä hetkellä edellytä oppilaitoksilta yhtenäisiin kurssitutkintovaatimukseen mukautumista, vaan 2002 OPS-perusteet korostavat yksilöllisyyttä ja tuovat arvokkaimpana asiana esille hyvän musiikkisuhteen syntymisen sekä musiikin harrastajien kasvattamisen. Uudet tuulet puhaltavat siis musiikkioppilaitoksissa. Tai ainakin 2002 OPS-perusteet antavat sellaiseen mahdollisuuden. Niissä ei ole suoraa viittausta SML:n asemaan kurssien, suoritusten arvioinnin sisältöjä määräävänä instanssina, mutta liiteosassa viitataan kyllä lyhyesti siihen, että sisällöt voidaan määrittellä SML:n kurssivaatimusten mukaisesti³⁸.

Suomen musiikkioppilaitosten liiton vahva asema musiikkioppilaitoskentässä näkyy mm. siinä, että SML julkaisi vuonna 2005 uudet musiikin perusteiden tasosuoritusohjeet. Vastaavat on julkaistu myös instrumenttien tasosuorituksista. Tasosuoritusohjeissa on kuvaukset oppiaineiden sisällöistä, suorituksista sekä arvioinnista. Musiikkioppilaitokset ovat kuitenkin itse saaneet päättää, soveltavatko ne omissa opetussuunnitelmissaan SML:n tasosuoritusohjeita. SML määrittelee päättösuoritustasojen arvioinnin sanallisina osaamisen kuvauksina. Tasosuoritusohjeita ja niiden liittymistä Kuopion konservatorion arviointikriteereihin käsitellään tarkemmin luvuissa 4.4.4 ja 4.5.2.

³⁴ Anttila 2004, 194.

³⁵ Mäkinen & Ilomäki 2008.

³⁶ Jurvanen 2005, 5.

³⁷ Emt, 17.

³⁸ Opetushallitus 2002, 18.

4 VIISI ASKELTA 2002 OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISTA MUSIIKKIOPISTOTASON ARVIOINTIKRITEEREIHIN

4.1 I ASKEL: Mitä 2002 OPS-perusteet sanovat opetuksesta?

4.1.1 Musiikin laajan oppimäärän tehtävä, arvot ja yleiset tavoitteet

2002 OPS-perusteet ottavat selkeästi kantaa siihen, mikä on suomalaisen tavoitteellisen musiikinopetuksen tärkein tehtävä. Keskeisimmäksi asiaksi on nostettu se, että opetuksen tulee tuoda edellytyksiä hyvän musiikkisuhteen syntymiselle. Musiikin elämäikäinen harrastaminen mainitaan seuraavaksi ja kolmantena vielä todetaan, että taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän mukaisen opetuksen tulee antaa valmiudet musiikkialan ammattiopintoihin.³⁹

2002 OPS-perusteiden sisältöä tarkasteltaessa edellä mainitut linjaukset näkyvät selkeästi monissa yhteyksissä. Erityisen merkittävää on, että hyvä musiikkisuhde ja elämäikäinen musiikin harrastaminen on mainittu ensisijaisempina tavoitteina kuin valmentautuminen musiikkialan ammattiopintoihin. Vain pienestä osasta musiikkia harrastavista tai tavoitteellisesti opiskelevista lapsista tulee musiikin ammattilaisia. Suhdetta kuvaa se, että opetusministeriön teettämän selvityksen mukaan 330 opiskelijaa suoritti musiikkialan ammatillisen tutkinnon vuonna 2001⁴⁰, kun musiikkioppilaitoksissa opiskelevien lasten ja nuorten lukumäärä on tälläkin hetkellä yli 60.000⁴¹. Vuositasolla eri koulutusasteilla musiikin koulutusohjelmissa opiskeli syksyllä 2001 n. 3600 opiskelijaa⁴². 2002 OPS-perusteissa määritellään musiikinopetus kokonaisvaltaisesti oppilasta kehittäväksi toiminnaksi. Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaan henkistä kasvua ja persoonallisuuden lujittumista sekä luovuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä⁴³.

³⁹ Opetushallitus 2002, 6.

⁴⁰ Opetusministeriö 2002, 41.

⁴¹ SML 2008a.

⁴² Opetusministeriö 2002, 34.

⁴³ Opetushallitus 2002, 6.

Opiskelun sujuminen myönteisessä ilmapiirissä on tärkeää ja oppilaan toivotaan saavuttavan onnistumisen kokemuksia musiikin parissa⁴⁴. Myönteisen ilmapiirin tulee seurata oppilasta aina arviointiin asti. Arvioinnin tulee, paitsi ohjata opiskelun tavoitteiden saavuttamisessa, myös tukea oppilaan hyvän itsetunnon kehittymistä⁴⁵.

Toisaalta opiskelun tavoitteellisuus asettaa vaatimuksia myös oppilaalle: Häneltä edellytetään tai ainakin häntä ohjataan kohti määrätietoista ja pitkäjänteistä työskentelyä⁴⁶.

4.1.2 Keskeisimmät tavoitteet ja sisällöt musiikkiopistotasolla

2002 OPS-perusteiden mukaan keskeisimmät tavoitteet ovat, että oppilas

- kehittää edelleen musiikin perustasolla saavutettuja taitoja ja tietoja niin, että hän saa valmiudet musiikin harrastuksen itsenäiseen jatkamiseen tai ammattiopintoihin
- laajentaa musiikin ja sen eri tyylien tuntemustaan sekä syventää kykyään luovaan ilmaisuun musiikin keinoin.⁴⁷

Musiikin perusteiden sisältöalueista haluan nostaa esille muutamia osa-alueita, jotka 2002 OPS-perusteissa mainitaan. Musiikkiopistotason suoritettuaan oppilaan tulisi mm.

- hallita moniäänistä ohjelmistoa
- osata jäsentää kuultua ja nuotinnettua musiikkia, olla tietoinen sointujen käytön ja äänenkuljetuksen lainalaisuuksista
- osata soveltaa tietojaan käytäntöön esimerkiksi sointusoittimella säestämässä.⁴⁸

Yllä mainitut sisältöalueet tähtäävät oppilaiden harmonisten taitojen ja valmiuksien lisäämiseen. Harmoniaa ja sen tuottamista harjoitetaan monista eri näkökulmista lähtien. 2002 OPS-perusteissa mainitaan, että musiikkiopistotason sisältöalueisiin kuuluvat äänenkuljetuksen ja sointujen käytön lainalaisuudet. Näihin asioihin oppilas pääsee tutustumaan jo moniäänistä säveltapailumateriaalia harjoitellessaan ja esittäessään, mutta

⁴⁴ Opetushallitus 2002, 7.

⁴⁵ Emt, 12.

⁴⁶ Emt, 6.

⁴⁷ Emt, 10.

⁴⁸ Emt, 11.

sointujen käyttöön ja äänenkuljetukseen on opetuksessa lisäksi syytä paneutua aivan omana sisältöalueenaan.

2002 OPS-perusteiden liiteosassa määritellään musiikkiopistotason musiikin perusteiden sisältöalueet seuraavasti:

Opetussuunnitelman perusteiden määrittelemät sisältöalueet kattavat vähintään musiikinteorian, säveltapailun ja musiikkitiedon I-kurssien sekä harmoniaopin kurssin (Suomen musiikkioppilaitosten liiton kurssisuoritusvaatimusten mukaisen) oppiaineen.⁴⁹

4.2 II ASKEL: Sisältöjen pohdinta

2002 OPS-perusteissa määritellyt musiikkiopistotason sisällöt ovat pakottaneet opetusta järjestävät oppilaitokset pohtimaan musiikin perusteiden oppiainekokonaisuuden sisältöjä. Vaikka mitään täysin mullistavia uudistuksia ei 2002 OPS-perusteisiin sinänsä sisällykään, on toisaalta myös selvää, että ilman opetuksen ajanmukaisuuden tarkistamista oppilaitos ei voi täyttää 2002 OPS-perusteiden vaatimuksia.

Ehkä kaikkein selvin muutostarve kohdistuu aiemmin käytäntönä olleeseen tiettyyn valinnaisuuteen, joka musiikkiopistotason opintoihin on sisältynyt: Oppilaitokset ovat aiemmin voineet antaa päättötodistuksia, joissa oppilaan suoritukseen kuuluu *joko* musiikkitiedon I-kurssi *tai* harmoniaopin kurssi. Enää oppilaitoksilla ei tätä mahdollisuutta ole. Kaikkien oppilaiden on uusien opetussuunnitelmien mukaan saatava opetusta molemmissa oppiaineissa sekä niiden lisäksi myös musiikinteoriassa ja säveltapailussa. Johtopäätös on yksiselitteinen: *sekä harmoniaopin että musiikkitiedon tulee kuulua kaikkien musiikkiopistotason oppilaiden opintoihin.*

Sisältöjen ja käytettävän opetusajan puolesta olemme mielenkiintoiseen yhtälön edessä, sillä 2002 OPS-perusteiden velvoittamat sisällöt on sovitettava käytettävissä olevaan opetusaikaan. Aiemmin oppilailta on vienyt kolme vuotta suorittaa päättötodistusta varten vaadittavat yleisten aineiden (nykyisin musiikin perusteiden) opinnot (1 kurssi/vuosi). 2002 OPS-perusteet määrittelevät opetusajan 245 tunniksi⁵⁰, ja opinnot suosi-

⁴⁹ Opetushallitus 2002, 18.

⁵⁰ Opetushallitus 2002, 8.

tellaan suoritettaviksi vähintään 3 vuoden kestoisina⁵¹. Kahden viikkotunnin opetusajalla opintojen laskennallinen kesto olisi siis 3,5 vuotta. 2002 OPS-perusteiden edellyttämät sisällöt vastaavat kuitenkin aiemman opetussuunnitelman mukaista neljän vuoden opetusaikaa. Kun samaan aikaan todetaan, että harmoniaopin opettamiselta toivotaan monipuolisuutta ja erilaisia lähestymistapoja, on väistämättä pohdittava, kuinka sisältöalueita on rajattava. Kaikkea aiemmin kursseihin sisällytynyttä ainesta on tuskin mahdollista saada sopimaan nykymuotoisiin opintoihin, varsinkaan minimiopetusajan (kolme vuotta) puitteissa.

Lisäksi olisi tarpeen pohtia, pitäisikö opintoihin sisältyä nuotinnusohjelmien käyttö-opastus. Useimmat nykyiset oppilaat ovat tottuneita tietokoneen käyttäjiä, ja nuotinnusohjelman käyttö voisi lisätä oppilaan kiinnostusta sävellys-, soinnutus- ja sovitustöitä kohtaan. Erityisen hyödyllistä nuotinnusohjelman käyttötaito olisi ammattiopintoihin tähtääville ja sävellystä aktiivisesti harrastaville. Nuotinnusohjelman käyttö olisi myös oivallinen apu niille oppilaille, joille melodiasanelujen kirjoittaminen on hankalaa. Kuten tunnettua, nuotinnusohjelman avulla voi myös kuunnella oman tuotoksensa. Tosin tässä yhteydessä on mainittava, ettei ole erityistä tarvetta jättää nuotinnusohjelman esitelyä vasta musiikkiopistotasolle, vaan se voisi motivoida jo perustason oppilaitakin.

Opetuksessa olisi hyvä sivuta myös internetin käyttöä. Internet on hyvä tiedonhankintakanava myös musiikin harrastajalle ja opiskelijalle. Internetistä löytyy monia musiikkisivustoja, joilla oppilas voi täydentää tietojaan musiikin eri osa-alueilla. Myös opettajalle löytyy runsaasti opetuksessa hyödynnettävää materiaalia sekä kotimaisilta että ulkomaisilta musiikkisivustoilta.

4.3 III ASKEL: Sisältöjen jakaminen oppiaineiksi

4.3.1 Uudet oppiainejaot musiikkiopistotasolla

Kuopion konservatoriossa päätettiin toteuttaa mittava oppiaineen ”uusjako” musiikkiopistotasolla. Helpointahan olisi ollut pitäytyä vanhoihin oppiainejakoihin, mutta Kuopiossa lähdettiin rohkeasti uudistuksen tielle. Teorian, säveltapailun ja harmoniaopin oppisisällöt yhdistettiin oppikursseiksi, joissa mainittuja oppisisältöjä opetetaan

⁵¹ Opetushallitus 2002, 18.

rinnakkain. Koska oppiaineiden sisällöt muuttuivat, oli tämän muutoksen kuvastuttava myös oppiaineiden nimissä. Päätettiin yhtenäistää musiikkiopistotason aineiden nimitykset perustason kurssien kanssa. Perustasolla suoritettavien MP (Musiikin perusteet) 1, 2, 3 ja 4 -kurssien jatkoksi tulivat musiikkiopistotason kurssit MP 5, 6, 7 ja 8.

Lähtökohtana oli, että musiikkiopistotason päättötodistukseen vaadittavat oppiaineet saavat numerojärjestyksessä peräkkäiset numerot MP 5, 6, ja 7. Lisäksi on tarjolla vapaaehtoinen, ensisijaisesti ammattiopintoihin tähtääville oppilaille suunnattu MP 8, joka keskittyy erityisesti musiikinteorian ja harmoniaopin pidemmälle meneviin aisisältöihin. Mahdollisuus musiikkiopistotason jälkeen annettavaan lisäopetukseen on tuotu esille myös 2002 OPS-perusteiden liiteosassa otsikon *Lisäopetus* alla⁵².

Musiikinteorian, säveltapailun ja harmoniaopin sisällöt sijoitettiin kolmivuotiseen oppiainekokonaisuuteen MP 5, MP 6 ja MP 8. Musiikkiopistotason musiikkitieto sen sijaan säilytettiin omana oppiaineenaan, uudelta nimeltään MP 7.

Varsinainen uudistus Kuopion konservatoriossa sisältyy siis oppikurssien MP 5, MP 6 ja MP 8 sisältöihin, joita seuraavat taulukot havainnollistavat.

Säveltapailu I
Musiikinteoria I
Harmoniaoppi/kenraalibasso
Musiikkitieto I

Aiemmat oppiainejaot musiikkiopistotasolla Kuopion konservatoriossa

Musiikin perusteet	Musiikin perusteet	Musiikin perusteet
5	6	8
Musiikin perusteet 7 (Musiikin historian ja tyylien tuntemus)		

Opetussuunnitelmaudistuksen jälkeiset oppiainejaot musiikkiopistotasolla Kuopion konservatoriossa

⁵² Opetushallitus 2002, 18.

Kuopion konservatorion musiikkiopistotason oppiaineet ja niiden tarkemmat sisältökuvaukset ja tenttijärjestelyt ovat luettavissa liitteessä 1.

4.3.2 *Kuinka tähän sisältöuudistukseen päädyttiin?*

- ✓ Jo 2002 OPS-perusteiden liiteosassa suositellaan oppiaineiden integrointia toisiinsa ja annetaan vinkkejä siitä, kuinka integrointi voidaan toteuttaa⁵³. Tällainen integrointi tuntui siis hyvinkin ajan hengen mukaiselta. Oppilaitoksemme johto on myös suhtautunut myönteisesti erilaisiin kokeiluihin musiikin perusteiden opetuksessa.
- ✓ Toisaalta 2002 OPS-perusteiden määrittelemät opetusajat pakottavat koulutuksen järjestäjiä pohtimaan, miten sisällöt voidaan annettuihin opetusaikoihin sovittaa. Jos aiemmin on opetettu neljää eri oppiainetta (vuosi per oppiaine) ja nyt käytettävissä on vähemmän aikaa, on jotakin karsittava. Ydinkysymys liittyy musiikkitiedon ja harmoniaopin opetukseen. Aiemmin musiikkiopisto-opintoihin on kuulunut pakollisena teoria ja säveltapailu sekä lisäksi joko musiikkitieto tai harmoniaoppi. Päätötdistuksen on siis saanut kolmella oppiaineella (instrumenttiopintojen ja yhteismusisoinnin lisäksi). Näitä asioita koskevan pohdinnan perusteella Kuopiossa päädyttiin eri aineiden oppisisältöjen integroimiseen.
- ✓ Musiikinteoria I-kurssi on osoittautunut sisällöllisesti vaativaksi vuoden pituisena kurssina. Siihen, samoin kuin harmoniaopin kurssiin, on kuulunut perinteisesti paljon aikaa vieviä kotitehtäviä. Uudistusten tavoitteena on ollut tehdä opistotason kursseista työmääränsä puolesta toisiinsa verrattavia. On tietysti huomattava, että oppilaita on kovin erilaisia; toisille teoria-asiat ovat helppoja oppia, toiset ovat taas nopeaoppisia säveltapailuaineissa.
- ✓ Kuopion konservatoriossa haluttiin säilyttää Musiikin historian ja tyylien tuntemus omana oppiaineenaan. Tähän päädyttiin käytännön syistä. Sisällöllinen integrointi muihin Musiikin perusteiden osa-alueisiin on tarkoituksenmukaista silloin, kun se sopii luontevasti käsiteltävänä olevien asioiden yhteyteen. On kuitenkin huomioitava myös oppilaitoksen opettajaresurssit ja opettajien toimenku-

⁵³ Opetushallitus 2002, 18.

vat. Usein näyttää olevan niin, että varsinkin suuremmissa oppilaitoksissa opettajat erikoistuvat oman harrastuneisuutensa mukaisiin musiikin osa-alueisiin.

4.4 IV ASKEL: Arvioinnista ja tenttijärjestelyistä päättäminen

4.4.1 Mitä 2002 OPS-perusteet sanovat päättösuoritusten ja muiden suoritusten arvioinnista?

2002 OPS-perusteissa määritellään mm. seuraavia asioita päättösuorituksista niin peruskouluun kuin musiikkiopistotasollakin:

Instrumenttiopintojen ja musiikin perusteiden päättösuoritukset arvioidaan asteikolla 1 - 5. Muut kuin päättösuoritukset voidaan hyväksyä ilman arvosanaa. Päättösuoritusten arvioitsijoita tulee olla vähintään kaksi. Oppilaalle annetaan kaikista suorituksista myös sanallinen palaute. Oppilaan edistyminen instrumenttitaidoissa ja musiikin perusteiden opinnoissa arvioidaan ja kirjataan vuosittain.⁵⁴

Oppilaitos voi vapaasti päättää päättösuorituksensa käytännön järjestelyistä. Suorituksia voi siis olla hyvin monenlaisia. Suoritus voi olla yksi laaja loppukoe tai se voidaan jakaa pienempiin osiin. Mahdollista on myös musiikin perusteiden päättösuorituksen koostuminen portfoliotöistä tai oppimisprosessin arviointi. Suoritukseen voi sisältyä myös elementtejä kaikista edellisistä.

Suoritustapoja pohdittaessa ja valittaessa on otettava kantaa myös siihen, millaisilla menetelmillä oppimista arvioidaan. 2002 OPS-perusteissa mainitaan, että arviointimenetelmät on valittava siten, että ne mittaavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista⁵⁵. Tavoitteet voivat olla sekä yleisiä, kaikkia oppilaita koskevia, että oppilaskohtaisia. Laajan oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten on selvitettävä arvioinnin perusteet opetussuunnitelmatasolla ja arvioinnin käytännön toteuttamista koskevissa ohjeistuksissaan.

4.4.2 Yleistä arvioinnista ja arviointimenetelmistä

Arvioinnin tehtävät voivat olla joko *informoivia* tai *kontrolloivia*. Jos painopiste on opiskeluprosessin arvioinnissa ja sen ohjaavassa, motivoivassa ja kehittävässä tehtä-

⁵⁴ Opetushallitus 2002, 12.

⁵⁵ Eml.

vässä, on kysymyksessä informoiva arviointi. Sen tarkoitus on tukea oppimista. Jos taas keskitytään opiskelun tuotosten arvosteluun, on kysymyksessä kontrolloiva arviointi. Näin saatua arviointitietoa käytetään usein opiskelijan tulevan menestyksen ennustamiseen tai oppilaiden valikoimiseen esim. jatko-opintoihin. Tässä yhteydessä Anttila kyseenalaistaakin kirjassaan *Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä* musiikkiopistoissa käytössä olevan numeroarvioinnin ja kurssitutkintojärjestelmän.⁵⁶

Anttila ja Juvonen ovat listanneet musiikkikasvatukseen liittyvän hyvän arvioinnin tunto-merkkejä:⁵⁷

- ✓ Arvioinnin tulee olla validia eli sen tulee kohdistua siihen, mihin sen on tarkoituskin kohdistua. Esimerkiksi laulukoe on perusteltu väline silloin, kun sen tarkoitus on mitata oppilaan laulukykyä ja -taitoa tietyllä hetkellä.
- ✓ Arvioinnin tulee kohdistua siihen, mitä opetetaan ja opetuksen siihen, mitä arvioidaan
- ✓ Arvioinnin tulee olla reliaabelia eli johdonmukaista, luotettavaa ja ennakoitavissa. Oppilaan edistymisen tai taantumisen tulee näkyä arvioinnissa ja kaksi samantasoista suoritusta on arvioitava samantasoisiksi.
- ✓ Arvioinnin kohteiden tulee kokea arviointi oikeudenmukaiseksi. Käytännössä oppilaat kuitenkin pitävät arviointia usein epäoikeudenmukaisena.
- ✓ Arvioinnin tulee olla kehittävä ja kehittyvää. Arvioijan on tiedostettava, että arvioinnin keskeisin tehtävä on oppimisen tukeminen ja opetusjärjestelyjen kehittäminen.

Anttila ja Juvonen jaottelevat musiikinopetuksessa käytettävät arviointimenetelmät seuraavasti:⁵⁸

- Tuntiosaamisen havainnointi

⁵⁶ Anttila 2004, 112-113.

⁵⁷ Anttila & Juvonen 2002, 161-162. Anttila 2004, 122-123.

⁵⁸ Anttila & Juvonen 2002, 158-161. Anttila 2004, 118-121.

- Kokeet ja tentit
- Portfolio
- Arviointikeskustelu
- Numeerinen ja sanallinen arviointi

Tuntiosaamisen havainnointi on useimmiten epäsystemaattinen, mutta paljon käytetty oppilasarvostelun menetelmä, joka ensisijaisesti opettajan suorittamana voi parhaimmillaan antaa paljonkin informaatiota. Se on kuitenkin altis häiriötekijöille, jotka opettajan on tiedostettava: havainnoijan tulkintoihin vaikuttavat usein muutkin kuin suoraan oppimiseen liittyvät tekijät. Esimerkiksi se, kuinka turvalliseksi oppilas kokee oppimisympäristönsä, vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä ja tuotoksiinsa ryhmässä.⁵⁹ Tuntiosaamisen havainnointi on kuitenkin opettajalle hyvä arviointimenetelmä siinä mielessä, että hän voi oppilailta saamansa palautteen perusteella suunnata opetuksensa sisältöä. Tuntiosaamisen havainnointi voi olla osa musiikinopetuksen päättöarviointia.

Kokeet ja tentit ovat perinteisesti olleet paljon käytettyjä ja jopa ainoita oppimisen arvioinnin menetelmiä⁶⁰. Soitonopetuksessa niillä ei ole juuri relevanssia, mutta musiikin perusteiden opetuksessa niillä on monia hyviä puolia, jotka tekevät niistä arviointimenetelminä kelvollisia. Omilta kouluajoilta tuttu kokeen nimitys, ”kertaus”, pitää sisällään ydinmerkityksen: kun oppilas tietää, että jotakin asiaa tullaan häneltä kokeessa tai tentissä kysymään, hän opettelee asian viimeistään siinä vaiheessa. Usein kyse on tunnilla opetetun asian palauttamisesta mieleen.

Kirjallinen koe on ajankäytöltään taloudellinen ja tuottaa dokumentin. Koe on kaikille oppilaille tasapuolinen ja kirjallisena menetelmänä soveltuu luontevasti musiikinteoriaan ja musiikkianalyysiin liittyvien tehtävien suorittamiseen. Kirjallinen koe myös tosiasiallisesti mittaa sitä, kuinka oppilas osaa soveltaa oppimiaan asioita käytäntöön. Kokeen laatimisessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että koetehtävät liittyvät luontevasti asiayhteyksiinsä ja aitoihin musiikkikappaleisiin. Esim. sävellajeja tunnustetaan mieluummin oikeista musiikkinäytteistä kuin varta vasten laadituista asteikoista.

⁵⁹ Anttila & Juvonen 2002, 158-159. Anttila 2004, 119.

⁶⁰ Anttila & Juvonen 2002, 159.

Suullinen koe on selvästikin sopivin menetelmä silloin, kun arvioitava taito liittyy oppilaan suulliseen tuotokseen (säveltäminen, rytminluku). Myös musiikkianalyysin tai muiden musiikin luku- ja kirjoitustaidon piiriin kuuluvien taitojen arvioimisessa voidaan käyttää suullisia menetelmiä. Tällöin kuulustelijan on mahdollista johdatella ja ohjailla oppilaan vastauksia haluamaansa suuntaan ja saada ehkä tällä tavoin ”kaivettua” esiin taitoja, joita oppilas ei kirjallisessa kokeessa huomaisi tuoda esille. Suullinen koe edellyttää yleensä kuitenkin kahta arvioitsijaa (koska siitä ei jää oppilaan kirjallista tuotosta) ja on näin ollen kokonaisuutena aikaa vievä ja kustannuksia aiheuttava, erityisesti mikäli oppilaita on paljon. Arvioitsijoiden on myös oltava huolellisia siinä, että oppilaita arvioidaan tasapuolisesti.

Portfolio on melko uusi tulokas arvioinnin välineenä. Siinä oppilas kerää portfolioksi näytekokoelmaa, joka edustaa hänen oppimistaan. Portfolio voi sisältää kirjallisten tuotosten lisäksi myös esimerkiksi videoita tai äänitteitä. Portfolioon voi myös sisältyä oppilaan itsearviointia, jossa hän pohtii opiskelunsa tavoitteita, opiskeluprosessia sekä oppimistuloksia.⁶¹ Musiikkiopistotason oppiaineiden arvioinnissa portfolioa on mahdollista käyttää monipuolisesti niin teorian, harmoniaopin kuin musiikkitiedonkin yhteydessä. Portfolioon voidaan sisällyttää oppilaan musiikkianalyysitöitä, soinnutus-tehtäviä, sovituksia, sävellyksiä, musiikin historiaan liittyviä esseitä, esitelmiä tai tutkielmia, konserttikäyntiraportteja tai vaikkapa tyyliisuuntaan perehtyneisyyttä osoittavia oppilaan tai oppilasryhmän äänitteitä tai konserttitaltiointeja.

Arviointikeskustelu. Anttila ja Juvonen löytävät arviointikeskustelusta lukuisia hyviä puolia. Se voi opettajan ja oppilaan kahdenvälisenä tilanteena olla luomassa luottamuksellisia suhteita, jotka puolestaan ovat hyödyksi opiskeluilmapiirille. Arviointikeskustelussa myös opettaja saa informaatiota siitä, miten oppilas on saamansa opetuksen kokenut. Tarvittaessa voidaan mukaan ottaa myös muita henkilöitä: oppilaita, opettajia tai oppilaiden vanhempia. Arviointikeskustelussa voidaan arvioida opetus-oppimisprosessia kokonaisuutena ja monipuolisesti. Keskustelun pohjaksi soveltuvat opettajan tai vanhempien havainnot oppilaasta, oppilaan itsearviointi, kokeet ja tentit sekä portfolio.⁶²

⁶¹ Anttila & Juvonen 2002, 159. Anttila 2004, 120.

⁶² Anttila & Juvonen 2002, 160. Anttila 2004, 120-121.

Arviointikeskustelu onkin mainio keino myös musiikin perusteiden päättösuoritusten yhteydessä. Keskustelussa voitaisiin käydä läpi kaikki arviointiin vaikuttavat seikat sekä opiskelijan että oppilaan puolelta ja lisäksi varmistua siitä, että oppilas ymmärtää, mihin seikkoihin hänen saamansa arvosana perustuu. Käytännössä musiikin perusteiden suoritukseen usein liittyy suullinen koe, jonka yhteydessä on hyvä tilaisuus ainakin lyhyeen arviointikeskusteluun.

Numeerinen ja sanallinen arviointi. Anttila ja Juvonen löytävät sekä hyviä että huonoja puolia niin numeerisesta kuin sanallisestakin arvioinnista. Numeerista arviointia voidaan suositella eksaktien tiedollisten oppisisältöjen omaksumisen arviointiin. Tällaisiksi mainitaan mm. musiikin teoria ja historia. Numeerinen arviointi voi olla opettajalle helppo, mutta ei lopulta anna kovin paljon informaatiota oppilaalle.⁶³

Sanallinen arviointi vaatii opettajalta enemmän kuin numeerinen. Sen katsotaankin sopivan parhaiten esimerkiksi soittotaidon, työskentelytottumusten ja kokemusten arviointiin.⁶⁴ Sanallinen arviointi voi olla joko suullista tai kirjallista. Erityisesti kirjallisesti annettu sanallinen arviointi vaatii opettajalta paljon aikaa ja oppilaan hyvää tuntemista. Kirjallinen palaute voidaan merkitä opintokirjaan tai erilliseen kurssisuorituslomakkeeseen, josta myös oppilaalle annetaan kopio. Suuressa ryhmässä opettajan on joskus vaikeaa huomioida jokaisen yksittäisen oppilaan ominaisuuksia ja antaa hänen oppimisestaan sanallinen arviointi. Arvioinnin on oltava luotettavaa, oikeudenmukaista ja oppimista tukevaa. Opettajan on siis pyrittävä löytämään myös jotakin positiivista ja rohkaisevaa sanottavaa jokaisen oppilaan oppimisesta tai työskentelytavoista silloinkin, kun oppimistulokset eivät ansaitse suoranaisia kehuja.

Suullisesti annettava sanallinen palaute sopii hyvin luontevasti sellaisiin musiikkiopistotason oppiaineisiin, joihin liittyy säveltapailu- tai rytminlukukoe. Useimmiten ainakin omassa oppilaitoksessamme muodostuneen käytännön mukaan oppilas on jo tehnyt kirjalliset suoritukset ennen säveltapailu- ja rytminlukukokeeseen tuloa. Näin suullisten kokeiden yhteydessä voidaan antaa oppilaalle suullinen palaute, jossa käydään läpi kaikki hänen osasuorituksensa, niin kirjalliset kuin suullisetkin. Koetilanteessahan on mukana arvioitsijan lisäksi myös opettaja, mutta ei muita ryhmän oppilaita.

⁶³ Anttila & Juvonen 2002, 160-161. Anttila 2004, 121.

⁶⁴ Eml.

Pelkästään sanallisen arvioinnin käyttäminen ilman numeerista on omiaan hillitsemään oppilaiden vertailua keskenään. Mutta usein oppilaat itse haluavat saada numerot silloinkin, kun niitä ei välttämättä olisi tarpeen antaa. Näin on erityisesti nuorimpien oppilaiden kanssa. He ovat tottuneet kouluarvosanoihin ja haluavat tietää, minkä numeron he olisivat saaneet, jos sellainen olisi annettu.

2002 OPS-perusteet edellyttävät oppilaalle annettavaa sanallista palautetta kaikista suorituksista ja lisäksi numeerista arviointia päättösuoritustasoilla⁶⁵.

4.4.3 Itsearviointi

Itsearviointi on käsitteenä hyvin laaja ja on viime aikoina ollut paljon esillä kaikessa opetukseen tai organisaatioiden toimintaan liittyvissä yhteyksissä. Itsearviointi voi kattaa koko organisaation toiminnan ja sen eri osa-alueet. Musiikinopetuksen yhteydessä itsearviointi voi siis koskea laajimmillaan koko oppilaitoksen toimintaa. Tässä yhteydessä tarkastellaan kuitenkin lähinnä opiskelijan itsearviointia.

Nykyisin oppilaat ovat peruskoulussa tottuneet systemaattisesti arvioimaan opiskeluaan ja työskentelytapojaan. Opetushallituksen internet-sivuilta löytyy kymmeniä koululaitoksen käyttöön tarkoitettuja itsearviointilomakkeita⁶⁶. Musiikkioppilaitoksissa itsearviointikäytäntö ei vielä ole niin vakiintunutta, ja oppilaitokset toteuttavat sitä jokainen omalla tavallaan.

Minimissään itsearviointi toteutuu silloin, kun oppilas tekee havaintoja omasta oppimisestaan ja osaamisestaan tuntitilanteissa, esimerkiksi kotitehtävien tarkistuksen tai läksyjen kuulustelun (säveltapailu) yhteydessä. Näiden tekemiensä havaintojen pohjalta oppilas saattaa ohjata tai muuttaa opiskelumenetelmiään tai opiskeluun käyttämäänsä aikaa. Itsearvioinnilla saattaa olla vaikutusta myös oppilaan motivaatioon.

Toisessa ääripäässään itsearviointi on systemaattista opiskeluprosessin tai oppimistulosten arviointia joko verrattuna oppilaan aikaisempaan suoritustasoon tai toisten oppilaiden oppimistuloksiin. Itsearviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi lukukausittain tai lukuvuosittain. Oppilaitoksella saattaa olla käytössään lomake tai lomakkeita, joiden

⁶⁵ Opetushallitus 2002, 12.

⁶⁶ Opetushallitus 2008.

kysymykset auttavat oppilasta pohtimaan esimerkiksi omia työskentelytapojaan, harjoitteluaan, oppimistuloksiaan, motivaatiotaan ja jatkosuunnitelmiaan opintojensa suhteen.

Tärkeä kysymys on, missä määrin oppilaan itse suorittaman arvioinnin tulisi vaikuttaa hänen saamaansa arvosanaan. Musiikkiopistotason päättötodistukseen on annettava oppilaalle arvosana niin instrumenttiopinnoista kuin Musiikin perusteiden suorituksistakin. Käsittääkseni numeerisen arvosanan antaminen sisältää käsityksen siitä, että arvosanat ovat vertailukelpoiset ja perustuvat jonkinlaiseen vakiona pysyvään skaalaan. Tällöin oppilaat voivat luottaa siihen, että heidän saamansa arvosana on oikeudenmukainen muihin opiskelijoihin verrattuna. Mutta kuinka tähän yhteyteen voidaan luontevasti ja luotettavasti sijoittaa oppilaan tekemä subjektiivinen itsearviointi? Asiaan ei löydy ratkaisua 2002 OPS-perusteistakaan, jonka ainoa maininta itsearvioinnista on:

Monipuoliseen, jatkuvaan arviointiin sisältyy erilaisia palautteen antamisen tapoja ja ohjausta itsearviointiin.⁶⁷

Kenties voidaankin ajatella niin, että oppilaan ohjaaminen itsearviointiin antaa oppilaalle keinoja tarkkailla omaa oppimistaan ja motivaatiotaan. Tätä kautta itsearvioinnilla voi jo sinänsä olla oppimistuloksia parantava vaikutus. Näin ajateltuna ei olekaan tarpeen, että oppilaan itse tekemä arvio omista oppimistuloksistaan vaikuttaisi opettajan antamaan arvosanaan. Opettajankoulutuspäällikkö Harri Keurulainen korosti 12.2.2008 Jyväskylän ammatillisessa opettajakorkeakoulussa pitämässään luennossa ”Miksi, mitä ja miten arvioidaan – arvioinnin periaatteita”, että vaikka arviointi voi olla intersubjektiivista (arviointiin voivat osallistua niin opettaja, oppilas, opiskelijatoverit ja mahdolliset muutkin asianosaiset), arviointipäätöksen tekee kuitenkin viime kädessä opettaja tai opettajat⁶⁸. Päättävästuu ei siis Keurulaisen mukaan voi koskaan olla oppilaalla.

4.4.4 Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusohjeet 2005

Vuonna 1956 perustettu Suomen musiikkioppilaitosten liitto (SML) on musiikkioppilaitoksia ylläpitävien yhteisöjen yhdysside ja musiikkioppilaitosten etujärjestö. Liitto

⁶⁷ Opetushallitus 2002, 12.

⁶⁸ Keurulainen, 2008 [Luentomoniste]

näkee edelleenkin päätehtävikseen musiikkioppilaitosten välisen yhteistyön ja opetuksen valtakunnallisen kehittämisen.⁶⁹

Suomen musiikkioppilaitosten liitto on antanut vuonna 2005 oppilaitosten käyttöön *tasosuoritusohjeet*, jotka oppilaitokset ovat halutessaan voineet ottaa käyttöön sellaisinaan. Ohjeet on laadittu paitsi eri instrumenttiryhmää varten, myös musiikin perusteiden opetukseen. Ohjeet sisältävät ”Musiikin perusteiden tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet”. Kuitenkin 2002 OPS perusteet edellyttävät jokaiselta oppilaitokselta omaa opetussuunnitelmaa. Niiden oppilaitosten, jotka ovat halunneet ottaa käyttöön SML:n tasosuoritusohjeet, on myös pohdittava huolellisesti kohta kohdalta, kuinka ne ovat linjassa oppilaitoksen oman opetussuunnitelman kanssa.

Musiikin perusteiden tasosuoritusohjeiden yleisissä soveltamisohjeissa mainitaan, että SML:n tasosuoritusohjeet ovat vähimmäissuosituksia, ja oppilaitoksen tai opettajan niin halutessa suoritusten sisältöjä voidaan myös laajentaa.⁷⁰ Ohjeissa kuvaillaan *sisältöjä* yleisellä tasolla esimerkiksi näin: ”Edetään tavallisimmista tahtilajeista ja rytmikuviosta harvinaisempiin ja vaativampiin⁷¹.” *Suoritusta* kuvataan esimerkiksi seuraavasti: ”Oppilas esittää yksiaänisen rytmitehtävän, jota ei valmisteta etukäteen⁷².”

SML:n tasosuoritusohjeet kuvailevat määrittelemiensä sisältöjen *osaamistasot*, jotka vastaavat uuden arvosana-asteikon arvosanoja Hyväksytty 1/5 sekä Erinomainen 5/5 esimerkiksi seuraavasti:

1/5. Rytmien esittäminen. Oppilas selviytyy ennalta tuntemattomasta rytmistä siten, että esitys etenee tunnistettavasti.

5/5. Rytmien esittäminen. Valmistamattoman yksiaänisen rytmien esittäminen on tasapainoista, joustavaa, sujuvaa ja täsmällistä.⁷³

Oppilaitosten tehtäväksi on jäänyt täydentää muiden arvosanojen osaamistasot omiin arviointikriteereihinsä.

⁶⁹ SML 2008b.

⁷⁰ SML 2005, 2.

⁷¹ Emt, 11.

⁷² Eml.

⁷³ Emt, 16.

SML:n tasosuoritusohjeet kuvaavat oppilasarvioinnin muodostuvan eri osa-alueista: suorituksesta tai osasuorituksista, mahdollisesta oppilaan tuntityöskentelyn arvioinnista sekä mahdollisesta portfolio työskentelystä.⁷⁴ Itsearviointiin ohjaaminen kuuluu myös 2002 OPS perusteissa mainittuihin periaatteisiin. SML:n tasosuoritusohjeet eivät kuitenkaan anna oppilaitoksille neuvoja siihen, kuinka itsearviointi voitaisiin käytännössä toteuttaa tai mikä itsearvioinnin vaikutus lopulliseen päättösuorituksen arvosanaan on.

Osaamistasojen sanallinen kuvaaminen on perustavaa laatua oleva muutos aiempaan verrattuna. Jos alimman hyväksytyin arvosanan tai pistemäärän on aiemmin saanut esimerkiksi osaamalla 50 % tehtävästä, nyt tämänkin osaamistason kuvaaminen on sanallistettu. Enää ei siis pitäisi kiinnittää huomiota siihen, mitä oppilas ei osaa, vaan siihen, mitä hän osaa. Vähäisempikin osaaminen kuvataan positiivisesti (arvosana 1/5: ”Oppilas osaa tehdä ...nuottikuvasta yksinkertaisia havaintoja...” tai arvosana 5/5: ”Oppilas osaa tehdä vaivattomasti havaintoja nuottikuvasta”⁷⁵). Näissä arvioinneissa kuvastuu periaate, joka on määritelty 2002 OPS-perusteissa: arvioinnin tulee tukea oppilaan hyvän itsetunnon kehittymistä. Sanallisen arvioinnin merkitys korostuu myös.

4.4.5 Musiikin perusteet 5 ja 6

Kuopiossa päädyttiin kurssien MP 5 ja MP 6 osalta *hajautettuun suoritukseen*⁷⁶. Pääperiaatteena on, että asiakokonaisuuden valmistuttua tehdään numeerisesti arvioitava osasuoritus, jonka arvosana sitten aikanaan tulee vaikuttamaan päättösuorituksen arvosanaan. Näin esimerkiksi Kuopiossa MP 5 -kurssin aikana tai lopuksi järjestettävissä tenteissä numeroarvosanoin arvioitavia ja päättösuoritukseen kuuluvia musiikin luku- ja kirjoitustaidon osasuorituksia ovat:

- asteikot ja etumerkinnot
- duurit, mollit, moodit, synteettiset ja pentatoniset asteikot
- G-, F- ja C-klaavit
- nuottien nimet ja oktaavialat
- intervallit

⁷⁴ SML 2005, 3.

⁷⁵ Emt, 8.

⁷⁶ Ks. tarkemmin Liite 1.

Nämä edellä mainitut ovat perustyökaluja, joiden hyvä hallinta on edellytys opintojen sujumiselle jatkossa.

Muut osasuoritukset (esim. teoriaosan muut alueet, säveltapailutehtävät, harmoniaoppi) arvioidaan Musiikin perusteet 5 -kurssin päätteeksi hyväksytyt/uusittava. Näin tehdään siksi, että kyseisten osa-alueiden sisältöjä opiskellaan vielä lisää Musiikin perusteet 6 -kurssissa. Niiden osa-alueiden numeroarviointi ei siis vielä MP 5:n päätteeksi ole tarpeen. Kuitenkin myös ”kesken olevat” osa-alueet kuulustellaan, jotta oppilaan edellytykset jatkaa opintojaan MP 6 -kurssille varmistuvat.

Musiikin perusteet 6 -kurssin päätteeksi numeroarvosanoin arvioitavia osaamisalueita ovat:

- musiikin luku- ja kirjoitustaito (musiikinteoria ja harmoniaoppi)
- musiikin hahmottaminen (säveltapailu, rytmitapailu, kuuntelut, diktaatit)⁷⁷

4.4.6 *Musiikin perusteet 7*

Lähtökohtana Musiikin perusteet 7 -kurssin sisällölle Kuopion konservatoriossa olivat toisaalta opetuksen joustavuus opiskelijaryhmän tarpeiden ja musiikillisen suuntautuneisuuden mukaan, ja toisaalta musiikin historian ja tyylien tuntemuksen syventäminen yleisellä tasolla⁷⁸.

Musiikin historian ja tyylien tuntemuksen oppimäärän arvioinnista ei löydy kovin yksityiskohtaisia ohjeita niin 2002 OPS-perusteista kuin SML:n tasosuoritusohjeistakaan. Koko musiikkiopistotason päättösuoritus on kuitenkin arvioitava asteikolla 1 - 5⁷⁹. Tarkemmin ei kuitenkaan selvitetä, onko päättösuorituksen jokainen osa-alue erikseen arvioitava samalla asteikolla. SML on ottanut tasosuoritusohjeissaan kannan, että musiikin historian ja tyylien tuntemus arvioidaan asteikolla hyväksytyt - uusittava.⁸⁰ Tämä herätti meillä Kuopion konservatorion musiikin perusteiden opettajien keskuudessa ko-

⁷⁷ Ks. Liite 2.

⁷⁸ Ks. Liite 1.

⁷⁹ Opetushallitus 2002, 12.

⁸⁰ SML 2005, 17.

vasti keskustelua. Lopulta päädyimme siihen, että MP 7 arvioidaan samalla 1 - 5 arvosteluasteikolla kuin muutkin päättösuoritukset⁸¹.

Oppiaineeseen kuuluu erityyppisiä aihepiirejä, joiden opetuksessa voidaan käyttää monipuolisia työskentelymenetelmiä. Kuuntelukasvatus on tärkeä osa musiikin historian ja tyylien tuntemuksen kurssia. Siihen sisältyy konserttikäyntejä sekä oman paikkakunnan musiikkielämään tutustumista. Osa MP 7 -kurssista toteutetaan kuitenkin luentotyypistä ja monipuolisesti musiikinäytteitä kuunnellen. Katsoimme, että oppiaineen arvostuksen ja oppimistulosten kannalta ei ole yhdentekevää, saavatko oppilaat numeroarvostelun vai eivät. Lisäksi oppilaan tietoisuus siitä, että hänen oma toimintansa ja harrastuneisuutensa vaikuttavat arvosanaan, lisää näkemyksemme mukaan oppilaan panostusta opintoihinsa.

4.4.7 *Musiikin perusteet 8*

Musiikin perusteet 8 -kurssin sisältö on suunniteltu muuntumaan oppilaiden tarpeiden ja harrastuneisuuden mukaan⁸². Kurssi on vapaaehtoinen ja tarkoitettu ensisijaisesti musiikin ammattiopintoihin tähtääville oppilaille. Tämä on huomioitu myös kurssin arvioinnissa. Koska kurssi ei sisälly musiikkiopistoasteen päättösuoritukseen, siitä ei anneta arvosanaa, vaan osallistumismerkintä. Arviointi toteutetaan oppimisprosessin itsearviointina⁸³, joka oppikurssin kuluessa tehtynä voi suunnata myös oppikurssin sisältöjä oppilaiden toiveiden ja harrastuneisuuden mukaan.

MP 8 -kurssin tärkeimmät sisältöalueet ovat musiikkianalyysiin ja harmoniaoppiin liittyviä. Kurssilla pyritään kokonaisvaltaiseen musiikin hahmottamiseen. Käsiteltävä materiaali pyritään analysoimaan mahdollisimman monipuolisesti sekä teoreettisesti että säveltapailun keinoin. Tutustutaan myös erilaisiin partituureihin ja soittimien transponoivuuteen. Kurssilla voidaan lisäksi tehdä soinnutus- ja sovitustehtäviä oppilaan oman harrastuneisuuden mukaan.

⁸¹ Ks. Liite 2.

⁸² Ks. Liite 1.

⁸³ Ks. Liite 2.

4.5 V ASKEL: Arviointikriteerien kirjaaminen

4.5.1 Arviointikriteerien laatimisprosessi

Kuopion konservatorion musiikkiopistotason arviointikriteerien laatimisprosessi käynnistyi rehtorin toimeksiannosta. Valmistelutyön teki kaksi musiikin perusteiden opettajaa, joista toinen on tämän opinnäytetyön tekijä. Arviointikriteerien laatimisen aikana työn tuloksia käytiin läpi Kuopion konservatorion teoriakollegiossa, jonka jäseniä ovat kaikki neljä oppilaitoksen musiikin perusteiden ja muiden teoria- ja säveltapailuaineiden opettajaa.

Ennen arviointikriteerien laatimista teoriakollegiossa oli käyty läpi myös oppiaineiden sisältöjen yksityiskohdat ja tenttimisjärjestys. Sisältöjen pääpiirteistä ja oppiainejaoista oli jo päätetty keväällä 2004, ennen uusien opetussuunnitelmien voimaan tuloa.

Laadittavien arviointikriteerien pohjana käytettiin SML:n tasosuoritusohjeita sekä peilattiin oppilaitoksen käytäntöjä tasosuoritusohjeiden liiteosassa esille tuotuihin työtapoihin musiikin perusteiden eri osa-alueilla.

4.5.2 Kuopion konservatorion arviointikriteerien vertailu SML:n tasosuoritusohjeisiin

SML:n tasosuoritusohjeet ovat hyvin yksityiskohtaiset ja kattavat musiikin perusteiden opetuksen eri osa-alueet. Niin sisällöt, suoritustavat kuin arviointikriteeritkin määritellään. Sanalliset osaamistasojen kuvaukset on kirjoitettu arvosana-asteille 1/5 (hyväksytty) ja 5/5 (erinomainen). Päätimme lisätä Kuopion konservatorion arviointikriteereihin vielä sanallisen kuvauksen arvosana-asteelle 3/5 (hyvä). Katsoimme näiden kolmen sanallisesti kuvatun arvosana-asteen riittävän tarvittaessa myös arvosanojen 2/5 (tydyttävä) ja 4/5 (kiitettävä) määrittämiseen. Päätösuoritushan koostuu useista osa-alueista, joissa oppilaan osaaminen voi vaihdella.

SML:n tasosuoritusohjeissa päätösuorituksen osa-alueet on jaettu seuraavasti⁸⁴:

1. Harmonian kirjoittaminen ja musiikkianalyysi:
 - harmonian kirjoittaminen ja analyysi
 - teosanalyysi ja omaehtoinen havaintojen teko

⁸⁴ SML 2005, 15-17.

2. Säveltapailu:

- rytmin kirjoitus
- rytmin esittäminen
- melodian kirjoitus
- melodian laulaminen
- harmonian kuulonvarainen hahmottaminen
- harmonian soitto

3. Musiikin tuntemus

Kuopion konservatorion arviointikriteerien otsikot muutettiin vastaamaan 2002 OPS-perusteissa määriteltyjä musiikin perusteiden sisältöalueita⁸⁵ ja täydennettiin niihin alakohtat:

1. Musiikin luku- ja kirjoitustaito

- klaavit, nuottien nimet ja oktaavialat, sävellajit, asteikot, intervallit
- sointumerkinnot, muunnosoinnut, hajasävelet, modulaatiot
- harmonian kirjoitus
- muotorakenne

2. Musiikin hahmottaminen

- rytmin kirjoitus ja esittäminen
- melodian kirjoitus ja laulaminen
- harmonian kuulonvarainen hahmottaminen ja soitto

3. Musiikin historian ja tyylien tuntemus

- perehtyneisyys eri tyylikausiin, säveltäjiin ja heidän teoksiinsa
- harrastuneisuus ja konserttitarjontaan osallistuminen

Arviointikriteerien sanamuoto pyrittiin viimeistelemään huolellisesti. Myös 1/5 osaamistaso pyrittiin kuvailemaan positiivisin ilmaisin. Rehtorin perehtyneisyys 2002 OPS-perusteiden hengen ja kirjaimen mukaiseen ilmaisutapaan karsi Kuopion konservatorion arviointikriteereistä esimerkiksi sellaiset SML:n tasosuoritusohjeista löytyvät

⁸⁵ Opetushallitus 2002, 10.

kuvaukset, kuten ”Nuotintaminen voi olla hidasta ja muunnesävelten hahmottaminen hankalaa”. Päädyimme muotoon ”Nuotintaminen voi vaatia aikaa ja muunnesävelten hahmottaminen voi vielä vaatia harjoitusta.”

Kuopion konservatorion Musiikin perusteet 5, 6, 7 ja 8 -kurseja koskevat arviointikriteerit ovat luettavissa liitteessä 2.

5 UUDISTUSTEN JÄLKEEN: KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA OPETUSTYÖSTÄ MUSIIKKIOPISTOTASOLLA

5.1 Integroinnin vaikutus oppiainejakoihin, oppisisältöihin, työtapoihin ja opetusmateriaaleihin

2002 OPS-perusteet astuivat voimaan 6.8.2002, ja ne tuli ottaa käyttöön 1.8.2004 mennessä. Nyt on siis menossa neljäs lukuvuosi, jonka aikana Kuopion konservatoriossa toteutetaan uutta oppiainejakoa musiikkiopistotasolla. Kokemuksen tuomaa tietoa on jo ehtinyt siis kertyä ja kenties jatkossa onkin syytä pohtia oppiaineiden sisältöalueita uusin silmin, kokemuksen tuoman tiedon pohjalta.

Oppiaineiden integrointi tuo opettajan työhön sekä mahdollisuuksia että haasteita. Myönteistä on ollut, että teoria-, harmoniaoppi- ja säveltapailuaineita kuljetetaan musiikkiopistotasollakin rinta rinnan, eikä oppilailta näin ehkä pääse unohtumaan asioita ”käytön puutteessa”. Samoin myönteistä, ja samalla opettajan työmäärää kasvattavaa on ollut myös se, että kaavamaisuudesta on päästy pois ja opettaja on saanut mahdollisuuden ja suorastaan rohkaisua vaihteleviin työtapoihin. Kun oppikurssiin integroidaan monia eri oppiaineita, tunneista tulee monipuolisia ja vaihtelevia.

Sisältöjen monipuolisuus jo sinänsä rohkaisee käyttämään monipuolisia työtapoja. Myös oppilaiden oppimistyyliä voivat olla hyvin erilaisia. Hannele Niemi on käsitellyt teoksessa *Opettaja modernin murroksessa* oppilaiden oppimistyyliä ja todennut, että erilaiset oppimistyyliä voivat olla rikkaus ja ryhmässä tarvitaan usein erilaisia lähestymistapoja⁸⁶. Ilpo Vuorinen puolestaan toteaa kirjassaan *Tuhat tapaa opettaa*, että työtapojen vaihtelu on erityisen tärkeää silloin, kun työskentelyn tavoitteet sijoittuvat useammalle tavoitealueelle⁸⁷.

Niemi esittelee vuonna 1996 tehdyn haastattelututkimuksen tuloksia. Peruskoulun ja lukion oppilailta oli kysytty, mikä saa heidät aktiivisiksi oppijoiksi. Tutkimuksen tulos-

⁸⁶ Niemi (toim.) 1998, 43.

⁸⁷ Vuorinen 1993, 70.

ten mukaan oppilaiden mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ja miten opiskellaan, parantaa oppimistuloksia. Vaikutusmahdollisuus aiheen ja työtavan valintaan lisää oppilaiden motivaatiota ja sitoutuneisuutta tehtävään.⁸⁸ Kuopion konservatorion musiikkiopistotason kursseista erityisesti Musiikin perusteet 7 (musiikin historian ja tyylien tuntemus) ja Musiikin perusteet 8 (vapaaehtoinen ammattiopintoihin tähtääville opiskelijoille suunnattu teorian säveltapailun ja harmoniaopin kurssi) pyrkivät toteuttamaan edellä mainittuja periaatteita: sisällöt valitaan oppilaiden harrastuneisuuden ja lähtötason mukaan.

Oppikurssin sisältäessä sekä teoriaa, harmoniaoppia että säveltapailutehtäviä on suurena vaarana, että oppitunnit pirstaloituvat. Yhden oppitunnin aikana käsitellään monia eri osa-alueita. Valmiin oppikirjan puute on selkeä epäkohta. Opettaja (ja oppilaskin) joutuu väistämättä käyttämään joko monia eri oppikirjoja tai vähintään eri lähteistä koottuja materiaaleja sopivien tehtävien löytämiseksi. Olisi merkittävä helpotus opetustyöhön, jos käytettävissä olisi ajan tasalla oleva oppikirja, joka kattaisi musiikkiopistotason musiikin perusteiden nykyiset oppisisällöt.

Tuntien pirstaloitumista voi vähentää siten, että valittu materiaali käsitellään mahdollisimman monipuolisesti eri näkökulmista katsoen. Moniäänisen laulutehtävän voi ensin analysoida harmonian tai siinä esiintyvien erityisten musiikinteoriaan liittyvien ominaisuuksien pohjalta, sitten opetella laulamaan stemmat ja lisäksi vielä kuunnella valmiista moniäänisestä tuotoksesta harmonioita. Tai (äänilevyttä) kuunneltuun ja nuoteille kirjoitettuun melodiaan voidaan kuunteluhavainnon perusteella laatia soinnut ja kirjoittaa ne äänenkuljetusperiaatteiden mukaisesti laadituksi sointusatsiksi. Yksi oppiaineiden integroimisen perusteluista onkin se, että musiikin teoreettiset sisällöt voidaan saattaa myös soivaan muotoon säveltapailun keinoin. Tällä tavoin voidaan parhaimmillaan koko oppitunti viettää saman materiaalin parissa.

Säveltapailun opetuksessa moniääninen lauluohjelmisto on hyvin kiitollista harjoitusmateriaalia: oppilas tottuu laulamaan omaa stemmaansa, tai mieluummin vielä useita eri stemmoja soivan kokonaisuuden osana. Säveltapailu ei jää näin pelkäksi soolosuoritukseksi, vaan voi parhaimmillaan tuottaa oppilaille mieluisan musiikkielämyksen ja kokemuksen siitä, että hänen oma osuutensa on ollut välttämätön osa kokonaisuutta. Hän

⁸⁸ Niemi (toim.) 1998, 45.

oppi havaitsemaan oman stemmansa liikkeitä muuttuvassa harmoniassa. Ja saattaa oppilaassa viime kädessä herätä kipinä kuorolauluun, joka on monelle aikuiselle mieluisen ja pitkäaikainen musiikkiharrastus vielä senkin jälkeen, kun aktiivinen soittaminen on jo jäänyt.

Toisenlainen näkemys oppiainesten integroimisesta voisi myös olla mahdollinen. Eri oppiaineet on mahdollista jaksoittaa suuremmiksi kokonaisuuksiksi musiikkiopistotason opintojen kuluessa. 2002 OPS-perusteiden liiteosassa annetaan esimerkki siitä, kuinka opistotasolla voidaan jaksoittaa Musiikin perusteisiin sisältyvät oppiaineet:

- ensimmäisenä vuonna on säveltapailua, mukana harmonian perustaitoja vapaan säestyksen avulla sekä pienimuotoista musiikkianalyysiä
- toisena vuonna painottuvat harmoniaopin taidot ja musiikkianalyysi
- kolmantena vuonna painottuvat tyylintuntemus ja musiikkianalyysi⁸⁹

Yllä oleva esimerkki osa-alueiden ryhmittelystä lienee perusteltu ja suo mahdollisuuden keskittyä suurempiin asiakokonaisuuksiin kerrallaan. Oppilaitoksessamme kuitenkin ratkaistiin sisältöjen jako toisin. Merkittävimpänä erona on kenties se, että säveltapailu on mukana opetuksessa sekä MP 5:n että MP 6:n aikana.

Musiikkiopistotason aineita opettaessa on suuri vaara joutua aikapulaan. Näin voi käydä etenkin, jos ei ole sisäistetty, mitkä määräykset ovat sitovia, mitkä taas suosittavia, joita voi oman harkintansa mukaan noudattaa. 2002 OPS-perusteiden sitovissa määräyksissä annetaan sisällöistä yleisohjeet ja liiteosassa, joka ei sido oppilaitoksia, mainitaan musiikkiopistotason sisältöalueiden kattavan vähintään SML:n kurssisuoritusvaatimusten mukaisen oppiaineen niin musiikinteoriassa, säveltapailussa, harmoniaopissa kuin musiikkitiedossakin. On luonnollista, että vanhoista ja tutuista sisällön osa-alueista luopuminen voi olla vaikeaa, mutta uusille sisältöalueille on tehtävä tilaa ja annettava opetusaikaa. 2002 OPS-perusteiden painotus käytännön muusikkouden ja moniäänisyyden ymmärtämisen suuntaan toivottavasti karsii opetussuunnitelmista sellaiset oppisisältöjen yksityiskohdat, joilla ei musiikin itsenäisen harrastamisen kannalta ole suurta merkitystä.

⁸⁹ Opetushallitus 2002, 18.

Totutuista oppisisällöistä luopuminen voi olla vaikeaa myös siitä syystä, että musiikkiopistotasolla on huomioitava, että opetettava aines antaa oppilaille valmiudet hakeutua musiikin jatko-opintoihin. On oppilaiden oikeusturvan ja tasa-arvon vuoksi tärkeää, että oppilaitoksilla on ainakin jossain määrin yhtenevä käsitys siitä, minkälaisia oppisisältöjä 2002 OPS-perusteet edellyttävät. Silloin jatko-opintoihin hakeutuvat oppilaat ovat pääsykokeissa tasa-arvoisissa lähtöasetelmissä riippumatta siitä, missä he ovat suorittaneet musiikkiopistotason opintonsa.

5.2 Oppikurssien tenttijärjestelyt, suoritukset ja arviointi

Hajautettu suoritus on oppilasystävällinen, sillä kerrallaan suoritettavat sisältöalueet ovat rajatumpia kuin yhdessä suuressa päättösuorituksessa. Hajautettua suoritusta käytettäessä opettaja voi myös kontrolloida ja ohjata oppimista haluamaansa suuntaan. Koska opittavat uudet asiat rakentuvat aiemmin opitun varaan, on tarpeen järjestää välikokeita, jolloin oppiaineksen hallinta tulee varmistetuksi.

Opettajalle hajautus tuo kuitenkin lisätyötä; on laadittava useita kokeita, ja ne on aika-
taulutettava huolellisesti. Lisäksi useat erilliset tentit vievät enemmän opetusajasta kuin yksi laajempi tentti. Opettajan on myös oltava systemaattinen tenttisuoritusten ”kirjanpidossa” ja puuttuvien tai uusittavien osasuoritusten järjestämisessä ajallaan.

2002 OPS-perusteiden mukaan toteutetussa musiikinopetuksessa oppilaalla on mahdollisuus yksilölliseen, omien edellytystensä ja kiinnostuksensa mukaiseen opinnoissa etenemiseen. Musiikin perusteiden opetus on kuitenkin ryhmäopetusta, joten opettajan on mietittävä opetuksen eriyttämisen keinoja opetuksen yksilöllistämiseksi. Käytännössä eriyttäminen on Kuopion konservatoriossa toteutettu siten, että on järjestetty musiikin perusteiden jatkoryhmiä tarpeen mukaan. Aiemmasta käytännöstä tuttu kurssin aloittaminen alusta uudelleen ei siis enää ole tarpeen. Kuopion konservatoriossa on myös kokeiltu hitaasti eteneviä ryhmiä, joiden viikoittainen opetusaika on ollut lyhyempi kuin normaalisti etenevillä ryhmillä, mutta kurssien kesto on vastaavasti ollut pitempi, 1,5 vuodesta 2 vuoteen. Jatkokurssikäytäntö on toiminut hyvin musiikin perusteella, ja samaa käytäntöä on mahdollista noudattaa myös musiikkiopistotasolla, mikäli tarvetta ilmenee.

Uusien arviointikriteereiden käytöstä konkreettisissa arviointitilanteissa musiikkiopistotason musiikin perusteiden opetuksessa ei vielä toistaiseksi ole saatu paljon kokemuksia. Kokonaan uuden opetussuunnitelman mukaan suoritettuja musiikkiopistotason päättötodistuksia ei Kuopion konservatoriossa tiettävästi ole vielä annettu. Keväällä tai syksyllä 2008 valmistuu kuitenkin MP 6 -kurssi, jonka suoritukset ovat jo osa musiikkiopistotason päättösuoritusta ja arviointikriteereitä päästään näin testaamaan käytännössä.

Kirjallisesti tuotetut oppilaan suoritukset on yleensä perinteisesti arvioitu pistelaskun avulla. Tavoitteena on ollut, että koetehtävien pistelaskun tuottama arvosana ja uusien sanallisten arviointikriteerien kuvaama osaamistaso olisivat yhtenevät. Avainasemassa ovat huolellisesti laaditut koetehtävät. Tehtävien on oltava sellaisia, että oppilas, joka hallitsee oppiaineen hyvin, voi helposti tai kohtuullisella vaivalla saavuttaa parhaan arvosanan. Toisaalta tehtävien on oltava tasoltaan riittävän helppoja, jotta myös minimirajan ylittävä, hyväksytyt osaaminen on mahdollista tuoda esille. Tehtävät eivät siis saa olla niin vaikeita, ettei vähemmän osaava oppilas lainkaan pysty suoriutumaan niistä. Arviointikriteereitä voidaan käyttää mittatikkuna. Sen avulla viime kädessä varmistetaan, että opiskelijan saama arvosana kuvaa osaamistasoa, joka arviointikriteereihin on sanallisesti kirjattu.

Säveltapailun suullisten suoritusten ja harmoniaopin soittosuoritusten suhteen arviointikriteerien käyttöönotto luo mielenkiintoisia, suuriakin odotuksia. Tässä vaiheessa, kun arviointikriteerit ovat uudet, on niiden ensimmäinen käyttöönotto hyvin opettavaista paitsi oppilasarvostelun kannalta, myös siinä mielessä, kuinka arviointikriteereiden laadimisessa on onnistuttu.

5.3 Opettajan työnkuvan muutos

Toimintaympäristön muutokset vaikuttavat opettajan työnkuvaan. Opetussuunnitelma oppilaitoksen toimintaa ohjaavana tekijänä vaikuttaa kiistatta opettajan työhön ja muutokset opetussuunnitelmassa näkyvät, tai ainakin niiden tulisi näkyä siinä, miten opettajat työtään tekevät. Tänä päivänä opettaja joutuu väistämättä osallistumaan myös opetussuunnitelmatyöskentelyyn. Opetussuunnitelmia uudistetaan usein. Varsinkin oppi-

laitoksissa, joissa toimitaan usean eri opetussuunnitelman mukaan, voi joskus olla havaittavissa jatkuvasta opetussuunnitelmien uudistamisesta johtuvaa ”ops-väsymystä”⁹⁰.

Syvällinen perehtyminen oppilaitoksen omaan opetussuunnitelmaan auttaa opettajaa tarkkailemaan omaa työtään ja suhtautumistaan opettamiseen sekä oppimiseen. Pelkän sisällön opettamisen sijasta opettaja tulee tietoiseksi monista opetukseen vaikuttavista tekijöistä. Viimeisimmän opetussuunnitelmauudistuksen mukanaan tuoma painotus hyvän musiikkisuhteen ja elämänikäisen musiikin harrastamisen suuntaan on selkeästi opetuksen sisältöön ja toimintatapoihin vaikuttava tekijä. Anttila kysyykin kirjassaan *Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä*, ”opetetaanko musiikkia vai ihmistä?”⁹¹. 2002 OPS-perusteiden mukainen vastaus on selkeä: ihmistä. 2002 OPS-perusteissa korostuvat kasvatukselliset näkökohdat pelkkien musiikillisten tietojen ja taitojen välittämisen sijasta.

Opettaja tekee työtään omalla persoonallaan, ja samankin oppiaineen opettajien toimintatavat saattavat olla keskenään erilaisia. 2002 OPS-perusteiden hengen mukainen opetus antaa luovalle, uudistushenkiselle opettajalle mahdollisuuden kokeiluihin ja projekteihin oppilaitoksen oman opetussuunnitelman sallimissa puitteissa. On hyvä, että opettajakin saa näin mahdollisuuden ohjata opetustyötään oman kiinnostuksensa mukaiseen suuntaan. On kuitenkin muistettava, että sisällöt ja työtavat on valittava ensisijaisesti oppilaiden tarpeiden ja edellytysten mukaan.

Opettajalta vaaditaan tänä päivänä monipuolisia taitoja. Pelkkä *substanssin* hallinta ei riitä. Painopiste on siirtynyt opettamisesta oppimisen edistämiseen ja oppilaan ohjaamiseen⁹². Opettamiseen liittyvistä *eettisistä* seikoista on myös tultu tietoisemmiksi. Luukkainen tiivistää, että ”moraalinen ulottuvuus on läsnä kaikessa, mitä opettaja oppijoiden kanssa tekee”⁹³. Opettajan tärkeä tehtävä on huolehtia siitä, että oppilas tuntee olonsa turvalliseksi kaikissa tilanteissa.

Opettajan on myös pidettävä jatkuvasti yllä omaa *ammattitaitoaan* ja yleisiä toimintaedellytyksiään. Musiikin perusteiden opettaja voi hankkia lisäkoulutusta mm. Musiikin

⁹⁰ Lavaste 2004, 9.

⁹¹ Anttila 2004, 9.

⁹² Luukkainen 2005, 60.

⁹³ Emt, 74.

teoria- ja säveltapailuyhdistyksen (MUTES ry) järjestämällä kursseilla. Kursseilla perehdytään musiikin perusteiden opetuksen erityiskysymyksiin, ja viime vuosina uudet opetussuunnitelman perusteet ovat usein olleet koulutuksen aiheina. Itsekin tällaisiin koulutuksiin osallistuneena olen kokenut niiden annin ja tilaisuuden saada ”vertais-tukea” tarpeelliseksi ja mielenkiintoiseksi. Kursseilla on tilaisuus keskustella ajankoh-taisista aiheista kollegoiden kanssa ja siellä esitellään usein musiikin perusteiden ope-tuksessa käytettäviä konkreettisia työtapoja. Jokainen osallistuja voi kehittää omaa ope-tustaan poimimalla niistä itselleen parhaiten sopivat työtavat.

Vaikuttaa siltä, että erityisen vahvasti uudistukset koskevat musiikin perustason ope-tusta opetusmenetelmien osalta. Voidaan olettaa ja toivoa, että uudet opetusmenetelmät luontevasti siirtyvät myös musiikkiopistotasolle. Esimerkiksi monipuolinen harmonia-opin käsittely musiikkiopistotasolla ei onnistu luontevasti, ellei sitä perustasolla poh-justeta hyvin sekä tietopuolisen aineksen, taitojen harjoittamisen ja työmenetelmien osalta. Saumaton yhteistyö perus- ja opistotason opettajien välillä on ehdottoman välttä-mätöntä

Monipuolinen muusikkous on tänä päivänä ehdoton etu musiikin opettajalle. Soiton-opettajilta edellytetään usein valmiuksia opettaa yhtyeitä. Kysyntää on myös pedago-geista, joilla on taitoja integroida soitonopetusta ja musiikinteoriaa. Samoin musiikin tyyllilajien rajat rikkovalle opetukselle on kysyntää, koska on odotettavissa, että rytmimusiikin ja kansanmusiikin opetukselle on musiikkioppilaitoksissa lisääntyvää tarvet-ta.⁹⁴

5.4 Suoritusten hyväksilukeminen muissa oppilaitoksissa

Musiikkioppilaitosten oppiaineet ja suoritukset ovat aiemmin olleet yhtenäisiä. Kaikki oppilaitokset ovat noudattaneet Suomen musiikkioppilaitosten liiton kurssisuoritus-vaatimuksia. Oppikurssien nimet ovat olleet samat eri oppilaitoksissa, ja sisältö sekä suoritukset ovat olleet pääsääntöisesti yhteismitallisia. Oppilaitoksesta toiseen siirtymi-nen ja aiempien opintojen hyväksilukeminen ovat näin sujuneet ongelmitta.

⁹⁴ Opetushallitus 2002, 29.

Uusien opetussuunnitelmien tultua käyttöön tilanne on muuttunut. Opetussuunnitelman perusteet määrittelevät päättösuorituksen sisällön niin perus- kuin musiikkiopistotasollakin, mutta jättävät sisältöjen jakamisen oppiaineiksi kokonaan oppilaitoksen oman harkinnan varaan. Nopea perehtyminen suomalaisten musiikkioppilaitosten internet-sivustoihin kertoo, että musiikkiopistot ja konservatoriot ovat ratkaisseet oppiaineiden jakamisen monenlaisin tavoin. Osa oppilaitoksista ilmoittaa sivustoillaan, että musiikkiopistotasolla opetettavat aineet ovat musiikin teoria, säveltapailu, harmoniaoppi ja musiikkitieto. Näistä päättötodistuksen saamiseen vaaditaan instrumenttiopintojen lisäksi joko kaikki neljä oppiainetta tai kolme, jolloin harmoniaoppi ja musiikkitieto ovat valinnaisia. Näinhän ei 2002 OPS-perusteiden mukaisesti voisi olla. Toiset oppilaitokset taas ovat nimenneet musiikkiopistotason aineet samoin kuin Kuopion konservatoriossakin on tehty: Musiikin perusteet 5, 6, 7, ja 8. Oppiaineiden sisällöt kuitenkin vaihtelevat eri oppilaitoksissa. Joidenkin oppilaitosten osalta tietoja ei internet-sivustoilta löydy.

Jos oppilas vaihtaa esimerkiksi muuton vuoksi musiikkioppilaitoksesta toiseen, voi korvaavuusasioissa syntyä nykyjärjestelmän voimassa olleen ongelmia. Koska sisällöt eri oppilaitosten välillä eivät ole yhtenevät, on korvaavuudet tutkittava tapauskohtaisesti. Käytännössä tämä tarkoittanee lähtötasotestin järjestämistä vastaanottavassa musiikkioppilaitoksessa. Mikäli oppilaitosten kesken on paljon oppilasvaihtoa, on korvaavuuskysymykset syytä sopia yleisestikin. Näin tehtiin Kuopion konservatorion ja Kuopion Yhteiskoulun Musiikkilukion välillä. Mainituissa oppilaitoksissa kurssien sisällöt ja nimitykset ovat erilaiset, mutta korvaavuuksista on tehty oppilaitosten välinen sopimus. Käytännön tasolla korvaavuudet toteutuvat siten, että Musiikkilukiossa suoritetuilla musiikin historian opinnoilla on mahdollista korvata Kuopion konservatorion kurssi Musiikin perusteet 7. Teoria- ja säveltapailuaineiden sekä harmonian kirjoituksen ja soiton suhteen menetellään siten, että Musiikkilukiossa suoritettujen opintojen jälkeen tai niiden yhteydessä on mahdollista suorittaa Kuopion konservatorion vaatimusten mukainen musiikkiopistotason päättösuorituskoee. Suullisten kokeiden arviointiryhmässä on tällöin mukana myös Kuopion konservatorion edustaja, joka samalla osallistuu päättöarvosanan antamiseen.

6 POHDINTAA

Opetushallituksen vuonna 2002 vahvistamat Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet otettiin musiikkioppilaitoksissa käyttöön viimeistään 1.8.2004. Opetussuunnitelman perusteiden pohjalta oppilaitokset laativat omat opetussuunnitelmansa. Tässä opinnäytetyössä kuvataan Kuopion konservatorion opetussuunnitelmatyön etenemistä ja arviointikriteerien laatimista musiikin perusteiden opetukseen musiikkiopistotasolla.

Uudet opetussuunnitelman perusteet aiheuttivat erityistä uudistustarvetta *musiikin perusteiden* aineryhmän opetukseen. Oppilaitoksia ei haluttu sitoa aiemmin käytössä olleisiin oppiaineiden nimityksiin musiikinteoria, säveltapailu, harmoniaoppi ja musiikkietieto, vaan oppilaitoksilla oli vapaus ryhmitellä oppiaineiden sisällöt parhaaksi katsomallaan tavalla. Kuopion konservatoriossa järjesteltiin musiikkiopistotason oppiaineiden sisällöt uusiksi oppiainekokonaisuuksiksi. Tästä ja 2002 Opetussuunnitelman perusteiden arviointia koskevista määräyksistä johtuen on musiikkiopistotason arviointikriteerit kirjoitettu sanallisiksi osaamistasojen kuvauksiksi, joiden perusteella arvioidaan oppilaiden päättösuoritukset musiikin perusteissa.

Prosessin kuvaaminen on ollut tämän opinnäytetyön kirjoittajalle hyvin opettavaista. Vaikka opetussuunnitelmatyö on jatkunut Kuopion konservatoriossa jo useita vuosia, on kokonaiskäsityksen saaminen työn laajuudesta ollut vaikeaa. Uusi opetussuunnitelma on opettajakunnan ja rehtorin yhteistyön summa, eikä yksittäiselle työssä mukana olevalle opettajalle kovin helposti muodostu selkeää kuvaa siitä, mitä kaikkea opetussuunnitelma pitää sisällään, ja mitkä määräykset opetussuunnitelmatyötä ohjaavat. Tätä tutkielmaa laadittaessa on ollut tarpeen perehtyä yksityiskohtaisesti vuoden 2002 Opetussuunnitelman perusteisiin ja tutustua oppimiskäsityksiin sekä arvioinnin yleisiin periaatteisiin. On käynyt selväksi, että Opetussuunnitelman perusteet vaikuttavat opetussuunnitelmaan ja sitä kautta oppilaitoksen toimintaan kaikilla tasoilla, ei pelkästään oppiaineiden sisältöihin ja oppilasarviointiin.

Erityisen antoisa oli myös keskustelu Kuopion konservatorion rehtorin Anna-Elina Lavasteen kanssa. Keskustelun perusteella syntyi selkeä kuva siitä, kuinka Opetussuunnitelman perusteet, oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma ja Suomen musiikkioppilaitosten liiton laatimat tasosuoritusohjeet nivoutuvat toisiinsa. Oppilaitoksen toimintaa ohjaa Opetussuunnitelman perusteiden määräysten mukaan laadittu oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma, ja tasosuoritusohjeet ovat käytettävissä arviointikriteerien laadinnan apuna, mikäli niin halutaan. Suomen musiikkioppilaitosten tasosuoritusohjeet eivät enää sido musiikkioppilaitoksia samaan tapaan kuin aiemmin käytössä olleet kurssisuoritusvaatimukset ovat tehneet.

Tässä tutkielmassa tuodaan esiin myös joitakin kokemuksia musiikkiopistotason opetuksesta opetussuunnitelmauudistuksen jälkeen. Oppiaineiden integrointi on tuonut mukanaan positiivisia asioita mutta myös pohdittavaa tulevaisuutta ajatellen. Integrointi antaa opettajalle paljon mahdollisuuksia toteuttaa työtään monipuolisesti ja vaihtelevin työmenetelmin. Toisaalta uusien oppisisältöjen ja toimintatapojen mukaisten opetusmateriaalien etsiminen on lisännyt selvästi opettajan työtä, koska yhtenäistä oppikirjaa ei ole saatavilla.

Hyvin laadittu oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma on itse itseään korjaava ja tarpeen mukaan muuntuva. Opetussuunnitelmatyö on, tai ainakin sen tulisi olla jatkuva prosessi. Toivottavasti myös tässä opinnäytetyössä esiin tulleita kokemuksia käytännön opetustyöstä voidaan hyödyntää siinä vaiheessa, kun Kuopion konservatorion opetussuunnitelmaa tarkastellaan uudelleen musiikkiopistotason musiikin perusteiden opetuksen kannalta.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Anttila, Mikko 2004. *Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä*. Joensuun Yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita N:o 39. Joensuu
- Anttila, Mikko & Juvonen, Antti 2002. *Kohti kolmannen vuosituhatosen musiikkikasvatusta*. Joensuu University Press.
- Niemi, Hannele (toim.) 1998. *Opettaja modernin murroksessa*. PS-viestintä Oy, Jyväskylä.
- Luukkainen, Olli 2005. *Opettajan matkakirja tulevaan*. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Opetushallitus 2002. *Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002*. Määräys 41/011/2002. Helsinki: Edita Prima Oy
- Tynjälä, Päivi 1999. *Oppiminen tiedon rakentamisena*. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.
- Vuorinen, Ilpo 1993. *Tuhat tapaa opettaa*. Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Suomen Morenoinstituutin julkaisusarja nro 1. 7. painos 2005. Vammala

Muut lähteet

- Keurulainen Harri. Miksi, mitä ja miten arvioidaan – arvioinnin periaatteita. Luentomoniste ja luentomuistiinpanot 12.2.2008. Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Jyväskylä
- Lavaste, Anna-Elina 2004. Musiikin perusopetuksen opetussuunnitelman uudistaminen Kuopion konservatoriossa 2002 – 2004. Kuopion ammatillinen aikuiskoulutuskeskus. Johtamisen erityisammattitutkinnon päättötyö.

Tiedonannot

- Lavaste Anna-Elina 2008. 27.2.2008 [Keskustelu]
- Luomanen, Jussi 2008a. <jussi.luomanen@kuopionkonservatorio.fi>. 22.2.2008 [Sähköpostiviesti]
- Luomanen, Jussi. 2008b. 28.2.2008 [Puhelinkeskustelu]

WWW-aineisto

- Jurvanen Hanne 2005. Musiikin teoriaa vai käytäntöä – musiikin perusteiden opettajien näkemyksiä aineensa kehityssuunnasta. Sibelius-akatemia tutkimus. Viitattu 3.2.2008. <<http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/nbnfife20051778.pdf>>.
- Kopra, Mirja 2003. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet uudistuivat vuonna 2002. FiSME-uutiset 2003/1. Viitattu 3.2.2008. <<http://www.fisme.fi/FiSME-uutiset2003.pdf>>.
- Musiikin perusteet. Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet. 2005 Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry. Viitattu 3.2.2008. <www.musicedu.fi>.
- Mäkinen, Silja & Ilomäki Lotta. Asteikkosoitto ja sävellajit soitinten alkeisopetuksessa.. Sibelius-Akatemia. Aleatori. Viitattu 25.2.2008. <<http://www2.siba.fi/cgi-bin/aleatori/artikkeli.cgi?id=23>>.
- Opetushallitus 2007. Mitä taiteen perusopetus on? Viitattu 29.3.2008. <http://www.musicedu.fi/easydata/customers/sml/files/TPOtaiteet/TPOinfoteksti_1_11_2007.pdf>.
- Opetushallitus.2008. Viitattu 20.2.2008. <<http://www.edu.fi/itsearviointi/suomi/opetus/oppilask.html>>.

Opetusministeriö 2002. Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio.

Viitattu 27.2.2008 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_467_38_02musala_amm.pdf?lang=fi>.

SML 2008a. Viitattu 25.2.2008.<<http://www.musiikkioppilaitokset.org/?mid=42>>. Tiesitkö, että...

SML 2008b. Viitattu 5.2.2008.<<http://www.musiikkioppilaitokset.org/?mid=42>>. Lyhyt historia.

LIITTEET

- Liite 1: Oppikurssien sisällöt ja suoritukset. Kuopion konservatorio.
- Liite 2: Arviointikriteerit. Musiikkiopistotaso. Kuopion konservatorio.

Kuopion konservatorio

Musiikkiopistotaso: MP 5, MP 6, MP 7, MP 8

Oppikurssien sisältöt ja suoritukset

MP 5

Sisältö

Suoritus ja arviointi

1. Musiikin luku- ja kirjoitustaito

Teoria

Asteikot ja etumerkinnot (myös yli 7 etumerkkiä)
Duuri, mollit, moodit, synteettiset ja pentatoniset asteikot
G-, F- ja C-klaavit
Nuottien nimet ja oktaavialat
Intervallit (myös 2v ja 2Y ja intervallien käännökset)

Kirjallinen koe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

Kolmi- ja nelisoinnut käännöksineen, V asteen noonisointu,
vajaasoinnut
Hajasävelet (tarkkaa tunnistamista ei vielä vaadita)
Sointuanalyysi yllä olevalla sointuvalikoimalla
VäliDominantin muodostamisperiaate (ei vielä analyysissä)
Realisointumerkinnot (D-, m-, v-, Y-, 7-, maj7- ja lisäsekstisointu)
Iskualat
Säerakenteet
Säeparit ja säeryhmät
Sanastoa (monisteen sivut 1 – 4)

Kirjallinen koe
Arviointi hyväksytty/uusittava

Harmoniaoppi

Äänenkuljetuksen periaatteet, ahdas asettelu
Tehtäviä kenraalibassomerkintöjen, astemerkintöjen ja
realisointumerkintöjen pohjalta
Duurin ja mollin perusmuot. kolmisointujen yhdistäminen
Lopukkeenmuodostus
Soittotehtäviä yllä olevalla sointuvalikoimalla eri asemissa
kokeessa vaaditaan vain tasasointisten sointujen yhdistäminen

Kirjallinen koe ja soittokoe
Arviointi hyväksytty/uusittava

2. Musiikin hahmottaminen*Säveltapailu*

Ääniraudan käyttö perussävelen löytämisessä
 Säveltapailutehtäviä duurissa ja eri molleissa; melodiat
 perustuvat etupäässä sävellajin pääsointutehoihin
 Myös moniäänisiä tehtäviä
 Melodiankirjoitustehtäviä

Mel. dikt. ja säveltapailukoe
 Arviointi hyväksytty/uusittava

Rytmitapailu

Nuottiarvot $w - y$, tauot $1/1 - 1/16$
 Rytmilukuharjoituksia eri tahtilajeissa
 Helpot triolit

Rytmidikt. ja rytmilukukoe
 Arviointi hyväksytty/uusittava

Kuuntelut

Intervallikuuntelu p2 – 8
 Sointukuuntelu: 3-soinnut, D- ja m-soinnun käännökset
 perusmuotoiset dominanttiseptimi- ja maj 7-soinnut
 Kadenssikuuntelu sointuvalikoimalla:
 I, I⁶, I⁶₄, I⁴⁻³ II⁶, III, IV, V, V⁷, V⁸⁻⁷, VI
 ElMu-analyysi yllä olevalla sointuvalikoimalla

Kuuntelukoe
 Arviointi hyväksytty/uusittava

MP6**Sisältö****Suoritus ja arvostelu**1. Musiikin luku- ja kirjoitustaito*Teoria*

Muunnesoinnut:
 Lainamuunnesoinnut: modaaliset ja tonaaliset
 (=väliDominantit)
 Kromaattiset muunnesoinnut: napolilainen,
 maantieteelliset, vähennetyt muunneseptoisoinnut,
 ylinousevat kvinttisoinnut
 Hajasävelet
 Lausekkeet
 Yläsävelsarja
 Kadenssityypit

Modulaatiotyypit
Sanastoa (mon. sivu 5 – 12 pääpiirteittäin)

Kirjallinen koe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

Harmoniaoppi

Kolmi- ja nelisointujen käännökset ahtaassa asettelussa sekä kirjoittaen että soittaen
Tehtäviä suoritetaan vaihtelevasti sointujen erilaisten merkitsemistapojen pohjalta (reaalisointumerkinnät, sointuastemerkinnt, kenraalibassomerkinnt)
Tutustutaan hajalliseen asetteluun (ei kokeessa)

Kirjallinen koe ja soittokoe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

2. Musiikin hahmottaminen *Säveltapailu*

Edellistä kurssia vaativampia säveltapailutehtäviä, harjoitellaan esim. moodeja, muunnesäveliä, välidominantteja, vaihtuvia sävellajeja
Kokeessa ei vielä vaadita tarkkaa muunnesävelten hallintaa

Mel.dikt. ja säveltapailukoe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

Rytmitapailu

Edellistä kurssia vaativampia rytmitehtäviä

Rytmidikt. ja rytmilukukoe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

Kuuntelut

Intervallikuuntelu p2 – s10
Sointukuuntelussa edellisten lisäksi vähennetyn kolmisoinnun käännökset, dominanttiseptimisoinnun käännökset
Kadenssikuuntelussa MP 5 sointuvalikoiman lisäksi
 II^6_5 , N^6 , V^6_5/V , VII^6
ElMu-analyysi yllä olevalla sointuvalikoimalla, myös rakenneanalyysi

Kuuntelukoe
Päättösuoritus, arviointi hyväksytty
1 – 5/uusittava

MP 7

Sisältö

Musiikin historian ja tyylien tuntemus.

Opistotasolla laajennetaan ja syvennetään perustasolla saatua kuvaa musiikin historiasta ja tyyleistä. Käsitellään musiikin tyylipiirteitä myös barokkia edeltävältä ajalta. Painopistealueet valitaan opettajan harkinnan ja ryhmän harrastuneisuuden mukaan.

Oppilaita rohkaistaan analyttiseen musiikin kuunteluun monipuolisen materiaalin avulla.

Oppilaiden kamarimusiikki- ym. projekteja pyritään esittämään oppitunneilla musiikin tyyliuuntien havainnollistamiseksi. Osa kurssista on mahdollista suorittaa myös ryhmän yhteisenä produktiona, esim. konserttina.

Oppilaita opastetaan omaehtoiseen ja aktiiviseen musiikkielämään osallistumiseen, esim. konserttikäynteihin ja ajankohtaisten musiikkitapahtumien seuraamiseen.

Suoritus ja arvostelu

Kirjallinen koe ja kuuntelukoe

Mahd. myös portfolio, produktio, esitelmä

Päättösuoritus, arviointi hyväksytty 1 – 5/uusittava

MP 8

Sisältö

Suoritus ja arvostelu

Kurssilla pyritään kokonaisvaltaiseen musiikin hahmottamiseen.

Erillisten ilmiöiden tutkimisen sijaan musiikkia tarkastellaan monipuolisesti: analysoitavaa kappaletta tarkastellaan nuottikuvan perusteella (esim. sävellajit, modulaatiot, kadenssit, sointuanalyysi, rakenneanalyysi), kuunnellen, laulaen ja rytmiä lukien.

1. Musiikin luku- ja kirjoitustaito

Kurssilla vahvistetaan edellisellä kurssilla opittuja taitoja käytännön harjoitusten avulla. Opettaja valitsee tarkoitukseen soveltuvat tehtävät *oppilaiden harrastuneisuuden* ja lähtötason perusteella. Tarkoituksena on harjoittaa musiikkianalyysitaitoja monipuolisesti analysoimalla eri tyyppisiä kappaleita sekä nuottikuvan perusteella että kuunnellen. Tutustutaan erilaisiin

partituureihin ja soittimien transponoivuuteen.
Perehdytään muunnosointuihin ja
hajasäveliin yksityiskohtaisesti.

Oppimisprosessin itsearviointi
Osallistumismerkintä

Harmoniaoppi

Oppilaan harrastuneisuuden mukaisesti
laajennetaan harmoniaopin taitoja sekä soitto- että
kirjoitusharjoituksilla. Edellisiä kursseja vaativampia
tehtäviä, myös hajallisessa asettelussa. Esim. pidätyksiä,
noonisointuja, modulaatioita
Melodian soinnutustehtäviä, pieniä sovituksia

Oppimisprosessin itsearviointi
Osallistumismerkintä

2. Musiikin hahmottaminen

Säveltapailu

Vaativampia säveltapailutehtäviä, myös moniäänisiä.
Mahdollisuuksien mukaan käytetään samoja materiaaleja
kuin analyysitehtävissä
Tutustuminen laulaen kaikkiin muunnosointuihin

Oppimisprosessin itsearviointi
Osallistumismerkintä

Rytmitapailu

Rytmitapailumateriaalina käytetään mielellään
samoja materiaaleja kuin analyysitehtävissä

Oppimisprosessin itsearviointi
Osallistumismerkintä

Kuopion konservatorio

Arviointikriteerit

Musiikkiopistotaso

Musiikin luku- ja kirjoitustaito

Erinomainen 5

Oppilas

- osaa tehdä vaivattomasti havaintoja nuottikuvasta G-, F- ja C-avaimilla, kuten nimetä säveliä oktaavialoineen, tunnistaa sävellajit (myös yli 7 etumerkin), tunnistaa duurin ja mollin lisäksi myös moodit ja muita asteikkoja, tunnistaa intervallit laatuineen (myös 2v ja 2Y)
- hallitsee varmasti erilaiset sointumerkinnät (reaalisoinnut, astemerkintä, kenraalibassomerkintä) sekä kantasoinnuista ja yleisimmistä muunnesoinnuista muodostuvat harmoniat. Hän tunnistaa myös hajasäveliä. Hän osaa tunnistaa etumerkinnästä poikkeavan sävellajialueen ja osaa tuottaa sointusatsia erilaisten tehtävänasettelujen pohjalta sujuvasti
- osaa hahmottaa lausekkeen laajuisen kappaleen muotorakenteen soveltaen tunnilla opittuja käsitteitä
- osoittaa erityistä harrastuneisuutta esim. portfoliotehtävin

Hyvä 3

Oppilas

- osaa tehdä havaintoja nuottikuvasta G-, F- ja C-avaimilla, kuten nimetä säveliä oktaavialoineen, tunnistaa sävellajit, tunnistaa duurien ja mollien lisäksi myös muita asteikkoja sekä tunnistaa intervaleja laatuineen
- hallitsee pääpiirteittäin erilaiset sointumerkinnät (reaalisoinnut, astemerkintä, kenraalibassomerkintä) sekä tunnistaa kantasoinnuista ja väliDominanteista muodostuvat harmoniat sekä modulaatioita
- osaa tuottaa sointusatsia erilaisten tehtävänasettelujen pohjalta
- osaa tehdä kappaleen muotorakennetta koskevia havaintoja

Hyväksytty 1

Oppilas

- osaa G-, F- ja C-avaimilla nimetä säveliä oktaavialoineen, tunnistaa sävellajeja, tunnistaa duurien ja mollien lisäksi myös moodeja sekä intervaleja laatuineen
- pystyy auttavasti tuottamaan sointusatsia erilaisten yksinkertaisten tehtävänasettelujen pohjalta
- hallitsee pääpiirteittäin erilaiset sointumerkinnät ja tunnistaa kantasoinnuista muodostuvat harmoniat, mutta ei vielä muunnesointuja
- osaa tehdä yksinkertaisia kappaleen muotorakennetta koskevia havaintoja
- on oppinut monia musiikkianalyyssissä ja sointusatsin laatimisessa tarvittavia taitoja, mutta tehtävien suoritus voi viedä aikaa tai vaatia avustamista

Musiikin hahmottaminen

Erinomainen 5

Rytmin kirjoitus ja esittäminen

Oppilas

- osaa nuotintaa ja esittää yksi- ja kaksiäänisiä rytmejä sujuvasti ja vaivattomasti. Kaksiääniset rytmit voivat olla ennalta valmistettuja
- hallitsee täsmällisesti myös vaativimmat rytmikuviot ja tauot

Melodian kirjoitus ja laulaminen

Oppilas

- osaa nuotintaa ja esittää ennalta valmistamattomia tonaalisia melodioita sujuvasti ja vaivattomasti. Myös yleisimpien muunnosävelten tuottaminen sujuu täsmällisesti.
- osaa nuotintaa myös kaksiäänisiä melodioita sekä pystyy huolehtimaan omasta stemmastaan moniäänisessä laulussa

Harmonian kuulonvarainen hahmottaminen ja soitto

Oppilas

- osaa tunnistaa sävellajin perusmuotoiset kantasoinnut ja välidominantin sekä tavallisimpia sointukäännöksiä ja soveltaa taitojaan myös elävän musiikin analyysissä.
- suoriutuu ennalta valmistelluista ja mahdollisista prima vista -soittotehtävistä sujuvasti

Hyvä 3

Rytmin kirjoitus ja esittäminen

Oppilas

- osaa nuotintaa ja esittää rytmejä pääsääntöisesti sujuvasti ja tunnistettavin rytmikuviolin. Vaativimmat rytmikuviot ja tauot saattavat vaatia vielä lisäharjoitusta.

Melodian kirjoitus ja laulaminen

Oppilas

- osaa nuotintaa ja laulaa ennalta valmistamattomia tonaalisia melodioita pääosin sujuvasti, oikein ja sävellajissa pysyen
- tuottaa myös joitakin muunnosäveliä

Harmonian kuulonvarainen hahmottaminen ja soitto

Oppilas

- osaa tunnistaa sävellajin perusmuotoisia kantasointuja ja soveltaa taitojaan myös elävän musiikin analyysissä. Hän osaa myös nimetä sointujen laatuja ja käännöksiä.
- suoriutuu ennalta valmistelluista ja mahdollisista helpohkoista prima vista-soittotehtävistä

Hyväksytty 1

Rytmin kirjoitus ja esittäminen

Oppilas

- osaa tunnistaa tahtilajin ja ylläpitää perussykkeen
- osaa kirjoittaa ja esittää ennalta tuntemattoman rytmitehtävän tunnistettavasti. Tehtävän suorittaminen voi vaatia aikaa.

Melodian kirjoitus ja laulaminen

Oppilas

- osaa nuotintaa ja laulaa ennalta valmistamattomia tonaalisia melodioita tunnistettavasti. Nuotintaminen voi vaatia aikaa ja muunnesävelten hahmottaminen voi vielä vaatia harjoitusta.

Harmonian kuulonvarainen hahmottaminen ja soitto

Oppilas

- osaa tunnistaa keskeisimmät lopukkeet ja soveltaa taitojaan myös elävän musiikin analyysissä sekä tunnistaa sointujen laatuja ja käännöksiä
- suoriutuu helpohkoista ennalta valmistelluista soittotehtävistä

Musiikin historian ja tyylien tuntemus

Erinomainen 5

Oppilas

- on monipuolisesti perehtynyt musiikin historian tyylikausiin, säveltäjiin ja heidän teoksiinsa
- osoittaa erityistä harrastuneisuutta esim. osallistumalla musiikkiproduktioon, osallistumalla aktiivisesti paikkakunnan konserttitarjontaan tai perehtymällä syvällisesti johonkin musiikin osa-alueeseen

Hyvä 3

Oppilas

- on perehtynyt musiikin historian tyylikausiin, säveltäjiin ja heidän teoksiinsa
- tunnistaa kuulemastaan musiikista tyyliisuuntien keskeisimpiä piirteitä sekä esitettyjä musiikkinäytteitä
- osallistuu paikkakunnan konserttitarjontaan ja mahdollisuuksien mukaan musiikkiproduktioon

Hyväksytty 1

Oppilas

- on syventänyt perustason jälkeen tietämystään musiikin historian tyylikausista ja säveltäjistä
- tunnistaa kuulonvaraisesti keskeisiä tyylipiirteitä
- osallistuu oman instrumenttinsa konserttitarjontaan